

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สภาพทางด้านสังคมของชาวชนบทอีสาน

อภิศักดิ์ โสมนินทร์ (อ้างใน นิคม บุญมี , 2527) ได้กล่าวว่า ชาวชนบทอีสานมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ไม่พินิจพิเคราะห์ในเรื่องการกินอยู่ การขับถ่าย สนใจต่อสุขภาพอนามัยน้อย ปล่อยชีวิตให้เป็นไปตามโคจรธรรมชาติ เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยก็มักไม่ไปหาแพทย์ ปล่อยให้หายเอง บางครั้งก็มีโรคอื่นแทรกซ้อน บางทีก็พึ่งรักษาสุขภาพที่ไม่มีเภสัชกรประจำ มีอัตราการเป็นโรคประสาทสูงด้วยสาเหตุคิดยาแก้ปวดที่ซื้อกินเอง คิดเหล่านี้จากโรงเหล้าเถื่อนที่กลั่นไม่บริสุทธิ์มีสารพิษเจือปนทำให้ประสาทหลอน การใช้แรงงานในท้องถิ่นไม่เต็มที่ มีการเคลื่อนย้ายแรงงานออกนอกท้องถิ่นสูง ขาดแคลนอาหาร มีนิสัยการกินไม่ถูกสุขลักษณะ ไม่รู้หนังสือเป็นสาเหตุให้ไม่ฉลาด ไม่ทันคน ขาดแคลนทุนทรัพย์ มีความเคร่งครัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณี

ความสัมพันธ์ของสมาชิกครอบครัวไทยในชนบท

ในการวิเคราะห์ลักษณะเด่นชัดของสภาพชีวิตชนบทไทย นักสังคมวิทยาท่านหนึ่งได้แยกลักษณะไว้ดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช , สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ , 2529)

1. เป็นครอบครัวเดี่ยว คือเป็นระบบครอบครัวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูกเท่านั้นเป็นส่วนใหญ่ มีจำนวนน้อยเท่านั้นที่มีคนอื่นอาศัยอยู่ด้วย

2. ชายเป็นใหญ่กว่าหญิง ซึ่งสังเกตได้จากหน้าที่ของบิดาที่จะให้ความคุ้มครองป้องกันและการให้อุปการะในทางเศรษฐกิจแก่ผู้ที่อยู่ในครอบครัว รวมทั้งการสืบสกุลก็ถือทางฝ่ายบิดา หรือหญิงสมรสแล้วต้องใช้นามสกุลสามี เป็นต้น

3. เคารพเชื่อฟังกันตามอาวุโส ประเทศไทยถือเรื่องอาวุโสเป็นเรื่องสำคัญมาก คือผู้อาวุโสน้อยกว่าฟังเคารพเชื่อฟังผู้มีอาวุโสมากที่สุด

4. ความผูกพันทางสายโลหิตมีมาก บิดามารดามีความรักใคร่ผูกพันกับลูกอย่างแน่นแฟ้น แม้ว่าจะต่างมีเห้าเรือนแยกครอบครัวไปแล้วก็ตาม บิดามารดาจะคอยติดตามดูแลลูกของตนอยู่ตลอดไป สำหรับพี่น้องพ่อแม่เดียวกันก็เป็นที่ทราบกันดีทั่วไปว่ามีความรักใคร่สนิทสนมกันมาก

5. ทุกคนในครอบครัวให้ความร่วมมือกัน ครอบครัวของชาวไทยนั้นถือความรักใคร่และช่วยเหลือกันของบรรดาสมาชิกเป็นสำคัญ คือทุกคนจะต้องช่วยกันทำงาน

6. เด็กเป็นที่รวมความสนใจของครอบครัว ลักษณะที่เป็นจุดเด่นของครอบครัวชาวไทยคือ เด็กเป็นจุดสนใจของครอบครัว นั่นคือทุกคนต้องการให้เด็กได้รับความปลอดภัยและเติบโตขึ้นจนสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ดังนั้น บิดามารดาทุกคนจะยอมเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขและความสำเร็จของลูก

ความสัมพันธ์ระหว่างเพศในครอบครัวชนบท

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาไทยนั้นนับว่ามีความเสมอภาคกันที่สุด หน้าที่ความรับผิดชอบของภรรยาต่อสามี บุตร และครอบครัวของสามีนั้นได้สัดส่วนกันกับหน้าที่ความรับผิดชอบของสามีต่อภรรยา ในประเด็นของผู้ชายเป็นใหญ่กว่าผู้หญิงนั้น ได้มีผู้สรุปไว้ว่า ความมีอำนาจสูงสุดของผู้ชายในวัฒนธรรมไทยนั้น ได้รับการสนับสนุนอย่างมากจากคำสอนของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เนื่องจากสตรีไม่สามารถบวชเป็นพระได้ อย่างไรก็ตามก็มีผู้กล่าวไว้ว่าผู้หญิงไทยนั้นมีศีลธรรมสูงกว่าผู้ชายไทย เหตุผลก็คือผู้หญิงไทยทำบุญทำกุศลมาก

กว่าผู้ชาย รวมทั้งรักษาศีลธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาได้มากกว่าด้วย สำหรับความ
 สำสอนทางเพศ หรือการมีลูกมีเมียมีผู้อื่นของทั้งสองเพศถือว่าเป็นสิ่งที่ผิด โดยเฉพาะหญิง
 จะได้รับการประณามอย่างเสียหาย เด็กที่เกิดนอกสมรสโดยไม่มีบิดาเป็นตัวคนนั้นจะไม่ถูก
 ลูกดูแคลน แต่จะได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีโดยญาติพี่น้อง

การศึกษาเกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์ของครอบครัวไทยในชนบท ของจังหวัด
 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้มีการสรุปประเด็นไว้ดังต่อไปนี้

1. เกี่ยวกับการเลือกคู่ครองและการแต่งงานนั้น ในชนบทมักจะแต่งงานในขณะที่
 อายุยังน้อย ทั้งนี้อาจเพราะว่าในชนบทเป็นสังคมเกษตรกรรม จำเป็นต้องมีแรงงานมาใช้
 ในด้านนี้ สำหรับผู้หญิงไทยในชนบทนั้นจะแต่งงานเมื่อมีอายุระหว่าง 18 - 21 ปี และผู้
 ชายไทยจะแต่งงานในราวอายุ 20 - 24 ปี โดยทั่วไปแล้วในชนบทการเลือกคู่ครองเป็น
 แบบให้หนุ่มสาวเลือกกันเองเมื่อเกิดรักใคร่ชอบพอกันก็จะแต่งงานกัน ในชนบทนั้นมีโอกาส
 ที่หนุ่มสาวจะรู้จักกัน เช่น เรียนโรงเรียนเดียวกัน ทำงานในไร่นาเดียวกัน หรือเที่ยวเล่น
 ด้วยกันในเทศกาลต่างๆ เป็นต้น การเลือกคู่ครองมักจะจำกัดอยู่ในเผ่าพันธุ์เดียวกัน เมื่อ
 มุ่งใจสมัครรักใคร่กันแล้วก็จัดหาเข้าแก่ไปชอบหมั้นและนัดวันแต่งงานกันตามประเพณี การ
 แต่งงานแบบลักพาหญิงหนีอาจเกิดขึ้น เมื่อหนุ่มสาวที่รักใคร่ชอบพอกันแล้ว ไม่มีโอกาส
 แต่งงานกันตามประเพณี เนื่องจากสาเหตุขัดข้องบางประการ เช่นไม่มีเงินเพียงพอสำหรับการ
 การจัดการแต่งงาน หรือขาดเงินสำหรับค่าสินสอด ฝ่ายชายก็อาจจะนัดแนะฝ่ายหญิงหนีไป
 อยู่ด้วยกัน สำหรับในอีสานนั้นมีการแต่งงานชนิดหนึ่งคือ การขู่ คือฝ่ายชายจะลักลอบเข้าหา
 หญิงที่ตนรักในห้อง และอยู่กับหญิงตลอดคืน พอรุ่งเช้าผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงและผู้ใหญ่ฝ่ายชาย ก็จะ
 เจรจาตกลงกันแล้วจัดพิธีแต่งงานให้ การขู่จึงเกิดขึ้นจากความตั้งใจของทั้งสองฝ่าย

2. ลักษณะครอบครัวในชนบทเป็นแบบหัวเดี๋ยวมืดเดียว

3. การตั้งบ้านเรือนหลังแต่งงานนั้น คู่สมรสใหม่จะอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายหญิงหรือ
 ชายเป็นการชั่วคราวก่อน ต่อจากนั้นสักพักก็จะแยกครอบครัวไปอยู่ต่างหากหรือที่เรียกว่า
 ออกเรือนใหม่ โดยมากจะปลูกบ้านอยู่ใกล้ๆ บ้านพ่อแม่ตนเอง

4. สามีหรือฝ่ายชายเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด คือ อำนาจในการตัดสินใจและรับผิดชอบเป็นผู้นำของครอบครัว ดังที่กล่าวกันว่า "ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า"

บทบาทของสตรีในครอบครัวชนบท

ลักษณะโดยทั่วไปของหญิงไทยในชนบทคือ เป็นคนสงบเสงี่ยม เรียบร้อย ซื่อ และเหนียมอาย ในวัฒนธรรมไทยนั้นผู้หญิงมีข้อจำกัดเกี่ยวกับพฤติกรรมที่จะต้องแสดงออกถึงความอดกลั้นมากกว่าผู้ชาย เช่น คนไทยถือเป็นเรื่องไม่เหมาะสมที่ผู้หญิงจะดื่มสุรา นอกจากนั้นการอบรมสั่งสอนเด็กของไทยนั้นสอนเด็กให้ระมัดระวังการพูดจา โดยไม่ให้ส่งเสียงรบกวนผู้ใหญ่ ถ้าเด็กคนใดแสดงความมุกะลุคติน พูดเสียงดัง หรือคุยโอ้อวด ก็มักจะถูกผู้ใหญ่ว่ากล่าวตักเตือน สำหรับเด็กสาววัยรุ่นนั้น ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความสงบเสงี่ยม เรียบร้อยและการคอยอยู่รับใช้การบ้านการเรือน จึงเป็นพฤติกรรมที่ได้รับการส่งเสริมเมื่ออยู่ต่อหน้าผู้ชาย เด็กสาววัยรุ่นจึงมีลักษณะเหนียมอาย และเก็บเนื้อเก็บตัว เมื่อโตขึ้นความกล้าก็จะมีมากขึ้นและสามารถพูดคุยกับผู้ชายโดยไม่มีอาการอายมากนัก

ในทางสังคมแล้วผู้หญิงไทยค่อนข้างจะมีอิสระและเป็นตัวของตัวเองมาก มีอิสระในการเลือกการศึกษา เลือกคู่ครองและการประกอบอาชีพ ฯลฯ ผู้หญิงที่เป็นมารดานั้นจะเป็นผู้ให้คำปรึกษาหารือในเรื่องสำคัญ เช่น การเลือกคู่ครอง การซื้อขายที่ดิน การประกอบอาชีพ เป็นต้น บทบาทของสตรีเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชายแล้ว มีข้อห้ามเกี่ยวกับการแบ่งงานกันทำตามเพศน้อยมาก ปัจจุบันนี้ผู้หญิงได้เข้ามีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำทางสังคมมากขึ้น โดยเข้ารับหน้าที่เป็นทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการของกลุ่มพัฒนาต่างๆ เป็นที่เชื่อได้ว่าสตรีในชนบทจะเข้ามามีบทบาททางสังคมมากขึ้นในอนาคตอันใกล้ เช่น ประกอบธุรกิจการเกษตรขนาดใหญ่ หรือรับราชการในตำแหน่งที่มีความรับผิดชอบสูง

ในชนบทนั้นผู้หญิงทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชาย ดังเช่นการศึกษาของสุดสวาท ศิษีโรจน์ และ มาลินี วงษ์สิทธิ์ (2531) ศึกษาพบว่า ในเขตชนบทซึ่งแรงงาน

ส่วนใหญ่ทั้งชายและหญิงยังคงทำงานในภาคเกษตรกรรม อัตราการทำงานของผู้หญิงจะมีระดับต่ำกว่าอัตราการทำงานของผู้ชายไม่มากนัก กล่าวคือ ในเขตชนบท อัตราการทำงานของผู้ชายเท่ากับร้อยละ 75.4 ในขณะที่อัตราการทำงานของผู้หญิงเท่ากับร้อยละ 71.8

สำหรับการดูแลงานบ้านนั้นเป็นความรับผิดชอบของแม่บ้าน โดยเฉพาะภรรยาจะเป็นผู้จับจ่ายซื้ออาหารและสิ่งของจำเป็นจากตลาดท้องถิ่นสำหรับสมาชิกครอบครัว รายได้ที่ได้รับจากการขายผลผลิตของครอบครัว เช่น ไข่ ผลไม้ ปลา เป็นรายได้ที่แม่บ้านเก็บไว้ใช้สอยสำหรับรายจ่ายประจำวันเหล่านี้ ภรรยาจึงนับว่ามีส่วนสำคัญในการบริหารการเงินของครอบครัว และมีแม่บ้านจำนวนไม่น้อยที่เป็นผู้ถือกระเป๋าเงิน

การเปลี่ยนแปลงของครอบครัวไทยในชนบท

ไม่มีชุมชนหรือสังคมใดอยู่ในสภาพที่ไม่มีการเคลื่อนไหว ซึ่งหมายถึงหน่วยสังคมทุกหน่วยมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาวะการที่เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ในยุคสมัยของการพัฒนาวิชาการสมัยใหม่เช่นในปัจจุบันนี้ หน่วยสังคมใดที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงจะไม่เพียงหยุดอยู่กับที่เท่านั้นแต่จะยิ่งล้าหลังอีกด้วย ชุมชนชนบทขณะนี้มีมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการปกครองในอัตราที่รวดเร็วมาก ดังนั้นครอบครัวที่อยู่ในชุมชนชนบทจะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะการที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย มิฉะนั้นแล้วความอยู่รอดของครอบครัวก็คงจะเป็นไปได้ยาก สาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของครอบครัวไทยในชนบทก็คือ การที่ครอบครัวชนบทมีการติดต่อและมีความสัมพันธ์กับสังคมภายนอกชุมชนมากขึ้น แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจึงเห็นได้ชัดว่าจะมีการเปลี่ยนแปลง จากโครงสร้างของครอบครัวแบบชนบทไปเป็นครอบครัวแบบในเมือง ครอบครัวในชนบทได้มีการเปลี่ยนแปลงในจุดสำคัญๆ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทั่วไป

การศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของครอบครัวโดยทั่วไปนั้น ได้มีนักวิชาการท่านหนึ่งเสนอแนะการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่สำคัญด้วยกัน 7 ด้าน คือ

1.1 การเปลี่ยนแปลงขนาดของครอบครัว สังคมเกษตรกรรมมีขนาดของครอบครัวใหญ่กว่าสังคมในเมือง เมื่อสภาพของสังคมเปลี่ยนจากสภาพของสังคมชนบทหรือสังคมเกษตรกรรมไปเป็นสังคมชาวเมืองหรืออุตสาหกรรมนั้น ขนาดของครอบครัวจะเล็กลง

1.2 หน้าที่ของครอบครัวเกี่ยวกับการศึกษาและฝึกอบรม มีแนวโน้มที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น นั่นคือเปลี่ยนจากการเป็นหน้าที่ของสถาบันครอบครัวไปเป็นหน้าที่ของสถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนาแทน ในขณะที่สถาบันที่ฝ่ายปกครองได้มาทำหน้าที่แทนสถาบันครอบครัวในเรื่องดูแลรักษาความปลอดภัยให้แก่สมาชิกครอบครัว การหน้าที่เกี่ยวกับการมีผู้สืบทายาทนั้นก็อาจเปลี่ยนไปในลักษณะที่ว่า มีบุตรน้อยลง และการดูแลเด็กอ่อนอาจเป็นภาระของผู้อื่นแทนมารดาก็ได้

1.3 การเลือกคู่ครอง มีการเปลี่ยนจากการที่พ่อแม่หนุ่มสาวเป็นคนเลือกช่วยตัดสินใจให้ไปสู่ความมีอิสระของหนุ่มสาวที่จะตัดสินใจเองมากขึ้น การเลือกคู่ครองไม่จำกัดอยู่เฉพาะสมาชิกในชุมชนเดียวกันหรือใกล้เคียง แต่อาจมีขอบเขตที่กว้างขวางออกไป เพราะเป็นสังคมแบบเปิด ที่หนุ่มสาวพบปะและติดต่อเพศตรงข้ามที่อยู่ต่างชุมชนได้มากขึ้น นอกจากนั้นลักษณะของพิธีแต่งงานอาจจะจัดทำกันแบบง่าย ๆ และสิ้นเปลืองน้อยลง

การเลือกคู่ครองในชนบทนั้น อารง สุทธิศาสตร์ (2537) กล่าวว่า ส่วนใหญ่มักจะเลือกคู่ครองที่มักจะมีอยู่ในฐานะเศรษฐกิจและสังคมเช่นเดียวกับตน ถ้าปรากฏว่ามีการสมรสข้ามชั้นกัน เช่น ฝ่ายหนึ่งเป็นคนชั้นสูงแต่งงานกับอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นคนชั้นต่ำ ครอบครัวนั้นมักจะพบกับอุปสรรคในด้านการครองเรือนนานาประการ นอกจากบางครอบครัวซึ่งสามารถครองเรือนด้วยความราบรื่น แต่ก็ต้องถือว่าเป็นกรณีพิเศษ

1.4 อำนาจและความเป็นใหญ่ในครอบครัว เปลี่ยนจากรูปแบบที่บิดาเป็นใหญ่แต่ผู้เดียวมาเป็นรูปแบบที่สามีภรรยา มีความเสมอภาคกันมากขึ้น ฝ่ายหญิงอาจมีบทบาท

ในการทำงานช่วยเหลือครอบครัวมากขึ้น รวมทั้งมีส่วนร่วมมากขึ้นในการดูแลกิจการของครอบครัวและมีส่วนช่วยให้สังคมไทยเจริญขึ้น

สำหรับสัมพันธภาพของคู่สมรสนั้น Nock (1987) กล่าวว่าสถานภาพของภรรยาที่มีการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างช้าๆ ปัจจุบันความเชื่อที่ว่าสามีมีอำนาจมากที่สุดในบ้านนั้นค่อยๆ หดหายไป เพราะสตรีมีบทบาททางสังคมมากขึ้น การตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับการใช้จ่ายของครอบครัวก็เริ่มมีการกระทำร่วมกันระหว่างสามีภรรยามากขึ้น สามีมีส่วนช่วยทำงานบ้านมากขึ้นรวมทั้งช่วยเหลือลูกๆ มากขึ้นด้วย

1.5 การหย่าร้างของสามีภรรยาในชนบทอัตราการหย่าร้างของครอบครัวสังคมสมัยใหม่มีแนวโน้มที่สูงขึ้น ทศนคติเกี่ยวกับการหย่าร้างเปลี่ยนไป คือไม่ได้ถือว่าการหย่าร้างเป็นเรื่องชั่วร้ายรุนแรงเหมือนแต่เดิม นอกจากนั้นกฎหมายก็เอื้ออำนวยให้มีการหย่าร้างง่ายขึ้น

อารงค์ สุทธิศาสตร์ (2537) กล่าวถึงการหย่าร้างว่า มักพบในครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ มากกว่าในสังคมที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะปัญหาต่างๆ ที่นำไปสู่การหย่าร้างนั้นเกิดจากปัญหาทางเศรษฐกิจและการกินอยู่เป็นสำคัญ ยิ่งไปกว่านั้นครอบครัวที่อยู่ในชั้นสูงนั้นมักจะใช้เหตุผลและการพูดจามากกว่าครอบครัวชั้นรองลงมาในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งจะพบบ่อยๆ ว่า ครอบครัวที่ค่อนข้างยากจนมักจะใช้ความรุนแรง เช่น การตบตี เป็นต้น

1.6 การปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ การตอบแทนบุญคุณของบิดามารดา และการเลี้ยงดูผู้สูงอายุจะเปลี่ยนรูปแบบไป คือผู้สูงอายุแยกไปอยู่ต่างหากจากลูกหลานมากขึ้น ถ้าในชนบทนั้นสภาพของครอบครัวเดี่ยวมีมากขึ้น

1.7 อุดมการณ์ของครอบครัว เปลี่ยนจากระบบอยู่กันแบบครอบครัวขยายที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น ไปสู่ความมีอิสระ หรือไม่ต้องการดำเนินชีวิตตามที่ผู้ปกครองกำหนดให้ การเลือกการประกอบอาชีพหรือการตัดสินใจที่สำคัญอื่นๆ แต่ละบุคคลดำเนินการเองตามที่ตนถนัดและต้องการ

2. การเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว

จอห์น โนเคล และคณะ (2530) กล่าวว่า ถึงแม้ว่าการดำเนินชีวิตของคนในชนบทและในเมืองจะแตกต่างกัน แต่แบบชีวิตดังกล่าวทั้งในเมืองและในชนบทกำลังอยู่ในระหว่างการเปลี่ยนแปลง ที่สำคัญคือ แบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่เคยจำกัดอยู่เฉพาะในหมู่บ้านในเมืองได้เริ่มแผ่ขยายอิทธิพลเข้าไปในชนบท ผลลัพธ์ก็คือ ความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทลดความเด่นชัดลง ตัวอย่างเช่น สิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ในชนบทได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น สินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภคต่างๆ ก็มีอยู่ทั่วไปในบ้านชานชานของในชนบท คนชนบทเดินทางติดต่อกับเขตเมืองได้สะดวกมากขึ้น สิ่งเหล่านี้เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทเริ่มมองเห็นไม่ชัด

เมื่อสมาชิกในครอบครัวชนบทไทย มีการเดินทางติดต่อกับมีความสัมพันธ์กับสังคมภายนอกมากขึ้น ชีวิตของชาวชนบทก็จะมีควมสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นเช่นเดียวกัน ชาวชนบทจะเริ่มมองเห็นความสำคัญของการใช้เวลาอย่างเป็นระบบ และเห็นว่าเวลาเป็นทรัพยากรที่มีค่าและมีอยู่อย่างจำกัด ท่านเองเดียวกันกับทัศนะของคนในเมืองที่ว่าทุกคนต้องทำงานแข่งกับเวลา การประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่การเกษตรกรรมและการประกอบอาชีพนอกชุมชนจะมีส่วนทำให้สมาชิกครัวเรือนมีความใกล้ชิดสนิทสนม หรือสังสรรค์ติดต่อกันน้อยลง เช่นบิดาอาจจะออกจากครอบครัวไปทำงานในเมือง โดยทิ้งให้มารดาและลูกๆ อยู่ด้วยกันตามลำพัง ในบางกรณีบิดามารดาอยู่ด้วยกันแต่ต้องนำบุตรไปฝากไว้กับสถานดูแลเด็กวัยก่อนเรียน ภารกิจของสมาชิกครอบครัวที่มีแบบฉบับแตกต่างไปจากเดิมนี้ย่อมมีผลกระทบทำให้เกิดความสัมพันธ์ของสมาชิกเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ความเหนียวแน่นจะลดลง การสื่อสารติดต่อกันโดยตรงแบบกลุ่มปฐมภูมิอาจเปลี่ยนเป็นการติดต่อแบบใช้สื่อทางอ้อม หรือทางไปรษณีย์ ฉะนั้นโดยทั่วไปแล้วจะเห็นได้ว่า เมื่อสังคมชนบทได้รับอิทธิพลของสังคมเมืองมากขึ้น ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดของสมาชิกครอบครัวจะมีความหลวมตัวมากขึ้น

เมื่อสมาชิกของครอบครัวชนบทมีภารกิจเพิ่มมากขึ้น ทุกคนก็จะต้องมีส่วนร่วมช่วยเหลือและร่วมมือกันให้มากขึ้น ซึ่งหมายถึงว่าทุกคนต้องทำตัวให้เป็นประโยชน์ ร่วมงาน

ครอบครัวและชายแก่ปัญหาที่ครอบครัวประสบ ดังนั้น สิ่งที่เปลี่ยนแปลงที่จะเห็นได้อีกอย่างหนึ่ง คือความตักเตือนกันของเพศ หรือความเสมอภาคกันระหว่างสามีและภรรยา ภรรยาและสมาชิกครอบครัวที่เป็นหญิงจะมีบทบาทต่อครอบครัวและชุมชนมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้ย่อมมีผลกระทบต่อระบบความสัมพันธ์ของครอบครัว ที่เน้นความเป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดของสามีแต่ฝ่ายเดียว ซึ่งครอบครัวใดที่ฝ่ายภรรยามีความเป็นผู้นำสูง เป็นผู้ที่มาหากินเลี้ยงคู่ครอบครัว และได้รับการยอมรับเป็นอย่างดีจากชุมชน เป็นกรรมกรขององค์กรชุมชนหรือเป็นหัวหน้าของหมู่บ้าน ตำบลอย่างเป็นทางการ ก็สมควรที่สามีเป็นข้างเข้าหาภรรยาเป็นข้างเข้าหาหลัง ก็อาจจะไม่เป็นความจริงเสมอไป

3. ลักษณะการประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพหลักทางเกษตรกรรม เป็นภารกิจของสมาชิกครอบครัวทุกคน กล่าวคือครอบครัวเป็นหน่วยสำคัญทางเศรษฐกิจ เป็นทั้งหน่วยผลิตและหน่วยบริโภค ดังนั้น เมื่อสมาชิกในครอบครัวทุกคนที่เติบโตขึ้นพอที่จะช่วยงานบ้านหรืองานในท้องนาได้แล้ว ทุกคนก็จะช่วยกันทำงานเท่าที่จะช่วยได้ เรียกว่า ทุกคนในครอบครัวให้ความร่วมมือกันนั่นเอง โดยเฉพาะการทำนานั้น มีขั้นตอนและกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกครอบครัวเกือบทุกคนได้มีส่วนร่วมสมทบแรงงาน อาจจะมีขกเว้นเฉพาะเด็กเล็กหรือคนชราเท่านั้น เช่น พ่อ แม่ จะเป็นแรงงานหลักตั้งแต่การเตรียมที่ ไถนา การตกกล้า การดำนา ไปจนถึงการเก็บเกี่ยวข้าว ส่วนเด็กผู้หญิงหรือเด็กชายก็มีส่วนช่วยในเรื่องการดูแลสัตว์เลี้ยง ช่วยทำอาหาร ไปส่งให้ผู้ใหญ่ที่ทำงาน หรือช่วยดูแลงานบ้านทั่วๆ ไป หรืออย่างเช่นในตอนต้นฤดูกาลทำนาคือเดือนเมษายน - พฤษภาคม จะมีการเตรียมที่ดินสำหรับทำนา มีการไถหว่านและไถคราดระยะนี้เป็นช่วงที่โรงเรียนปิดเทอมพอดี พวกเด็กๆ ได้อยู่บ้านและช่วยพ่อแม่ทำนา จึงอาจกล่าวได้ว่าชีวิตการทำนาของชาวชนบทไทยนั้น แรงงานของสมาชิกในครัวเรือนมีโอกาสดำเนินการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั่วถึงทุกคน หรือแม้กระทั่งสมาชิกครัวเรือนที่อพยพไปทำ

งานชั่วคราวในเมือง ก็มักจะเดินทางกลับไปช่วยพ่อแม่ทำนาในช่วงฤดูกาลทำนาที่บ้านของ
คนตัว

สิ่งหนึ่งที่สังเกตเห็นได้ชัดในครอบครัวชนบท ได้แก่อาชีพการทำนามิใช่เป็นเพียง
อาชีพเดียวของครอบครัวไทยในชนบทอีกต่อไปแล้ว จริงอยู่ว่าการประกอบอาชีพเกษตร
กรรมจะยังคงเป็นรายได้หลักของครอบครัวชนบท แต่จะมีครอบครัวชนบทจำนวนมากขึ้น
เรื่อยๆ ที่ประกอบอาชีพอย่างอื่นนอกเหนือจากการเกษตรกรรม อย่างเช่นในปัจจุบันหน่วย
ราชการได้ส่งข้าราชการลงสู่พื้นที่ชนบทมากขึ้น ซึ่งมีพัฒนากร เกษตรตำบล ครู และเจ้า
หน้าที่สาธารณสุขที่ทำงานอยู่ในระดับตำบล บุคลากรระดับปฏิบัติการในพื้นที่เหล่านี้จำนวน
ไม่น้อยที่ตั้งหลักฐานมีครอบครัวอยู่ในหมู่บ้านชนบท และรายได้ของข้าราชการดังกล่าวนี้
เป็นเงินเดือนที่ได้รับเพราะปฏิบัติหน้าที่ในการให้บริการ และไม่ได้เกี่ยวข้องกับ
ตรงกับการผลิตอาหาร นอกจากนี้ก็ยังมีชาวบ้านที่ประกอบอาชีพค้าขาย ผู้รับเหมา เป็น
นายหน้าประกันชีวิต ช่างไม้ ช่างปูน ช่างเหล็ก คนขับรถเมล์ ช่างซ่อมจักรยานยนต์ เจ้า
ของโรงสี เจ้าของร้านตัดเย็บเสื้อผ้า ร้านเสริมสวย ร้านอาหาร ร้านตัดผม หรือที่
เป็นคหบดี มีรายได้โดยการให้เช่าที่นา หรือให้กุ้ ฯลฯ กำนันประจำตำบล หรือผู้ใหญ่บ้าน
ในปัจจุบันนี้มีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่ได้มีอาชีพหลักเป็นผู้รับเหมาก่อสร้างไปแล้ว ทั้งนี้
เพราะผลกระทบของนโยบายการสร้างงานในชนบทนั่นเอง

มหาวิทยาลัยขอนแก่น, สถาบันวิจัยและพัฒนา (2533) กล่าวว่า การดำเนิน
การพัฒนาชนบทอย่างต่อเนื่องของรัฐบาล ได้ทำให้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของชาว
อีสานเปลี่ยนแปลงไปหลายประการ แต่งานพัฒนาชนบทของรัฐบาล ยังไม่สามารถหยุดยั้ง
การอพยพโยกย้ายออกไปหางานทำนอกพื้นที่ของชาวอีสานอย่างได้ผล การเดินทางออกนอก
พื้นที่เพื่อแสวงหารายได้เพิ่มเติมในช่วงฤดูแล้งนั้น ถือได้ว่าเป็นประเพณีทางเศรษฐกิจ
ประการหนึ่งของชาวอีสานโดยทั่วไป เพราะได้กระทำติดต่อกันมานานมากแล้ว อย่างน้อย
ก็มากกว่า 50 ปี สมัยก่อนมีการคือนวัวควายไปขายในภาคกลาง มีหัวหน้า (นายฮ้อย)
คุมขบวนไป ในอดีต สตรีไม่ค่อยอพยพไปหางานทำมากนักเมื่อเทียบกับชาย แต่ปัจจุบันนี้

ทั้งหญิงและชายอพยพไปทำงานต่างถิ่นพอๆ กัน การอพยพออกนอกท้องถิ่นเพื่อหางานทำเป็นครั้งคราวนี้ ถือเป็นพฤติกรรมที่ส่งผลให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ไม่น้อย

ความพึงพอใจในชีวิตสมรส

คำว่า ความพึงพอใจในชีวิตสมรส (marital satisfaction) ความสุขในชีวิตสมรส (marital happiness) และการปรับตัวในชีวิตสมรส (marital adjustment) 3 คำนี้ มีการใช้แทนกันบ่อยมากในวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตสมรส การให้ความหมายของคำเหล่านี้ค่อนข้างจะเป็นเรื่องยากพอสมควร แต่ก็พอจะให้ความหมายได้โดยพิจารณาถึง 3 ประเด็นใหญ่ๆ คือ บรรทัดฐานทางสังคม (cultural norms) การประเมินตามความนึกคิดของตนเอง (subjective evaluation) และการใช้เครื่องชี้วัดที่เฉพาะลงไป (specific indices) ดังนี้ (Coleman, 1988)

บรรทัดฐานทางสังคม (cultural norms) บุคคลจะประเมินความพึงพอใจในชีวิตสมรสของตนอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้และพื้นฐานทางสังคมของเขา รวมทั้งขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสื่อสารมวลชน โรงเรียน การสังเกตแบบอย่างจากคนอื่นรวมทั้งบิดามารดาของตน ความเชื่อทางศาสนา มาตรฐานจากกลุ่มเพื่อน และประสบการณ์ส่วนตัวที่มีกับเพศตรงข้าม ประสบการณ์และการเรียนรู้เหล่านี้ทำให้บุคคลมีมาตรฐานที่แตกต่างกันไปในเรื่องของความพึงพอใจในชีวิตสมรส ซึ่งขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมของบุคคลนั้นๆ ดังนั้นความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของแต่ละฝ่ายในชีวิตสมรส ความเท่าเทียมกัน รวมทั้งความพึงพอใจในชีวิตสมรสจึงแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม แต่ละกลุ่มชน และแต่ละบุคคล

การประเมินตามความนึกคิดของตนเอง (subjective evaluation) ความพึงพอใจในชีวิตสมรสขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของคนที่สมรสแล้ว ซึ่งเป็นการประเมินตามความนึกคิด (subjective) ของตนเอง สิ่งที่คนหนึ่งคิดว่าดีต่อชีวิตสมรสอาจเป็นสิ่งที่ไม่ได้ในชีวิตสมรสของอีกคนหนึ่งก็ได้ การประเมินความพึงพอใจในชีวิตสมรสตามความคิดเห็นของ

ตนเอง^{นี้} มีผู้วิจัยพบว่าฝ่ายกรรมกรมักมีความพึงพอใจที่ต่ำกว่าสามัญ (Schumn et al., 1985) เครื่องชี้วัดที่เฉพาะ (specific indices) เป็นการประเมินชีวิตสมรสโดยหาปัจจัยบางอย่างที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตสมรส เช่น งานวิจัยในช่วงแรกๆ พบว่า สิ่งชี้วัดตัวหนึ่งที่มีความสำคัญมาก ที่สามารถทำนายถึงความพึงพอใจในชีวิตสมรสได้ คือปัจจัยทางสังคมของบุคคล (Burgess and Wallin, 1953) แต่งานวิจัยในปัจจุบันมักคำนึงถึงสิ่งชี้วัดที่เป็นปัจจุบันมากกว่า และพบว่า สิ่งที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตสมรส ได้แก่ ความรักความห่วงใย การบรรลุภาวะทางอารมณ์ และบทบาททางเพศของแต่ละฝ่าย ซึ่งการระบุถึงเครื่องชี้วัดที่เฉพาะเจาะจงลงไปนั้น ทำให้วัดความพึงพอใจออกมาเป็นรูปเป็นร่าง (objective) ได้ชัดเจนขึ้น แต่ก็ยังมีปัญหาอยู่คือ เครื่องชี้วัดที่บอกถึงความพึงพอใจสำหรับคนหนึ่งนั้นอาจมีความหมายตรงข้ามในอีกฝ่ายหนึ่งได้

ความหมายของความพึงพอใจในชีวิตสมรส^{นั้น} ยังไม่มีการสรุปที่แน่นอนว่าควรประกอบด้วยความรู้สึกต่อชีวิตสมรสในด้านใดบ้าง ทั้งนี้เพราะความพึงพอใจนั้นเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาและแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ทำให้ในระยะเริ่มแรกของการศึกษาในเรื่องความพึงพอใจในชีวิตสมรส ความสำเร็จในชีวิตสมรส ความสุขและการปรับตัวในชีวิตสมรส^{นั้น} ผู้ศึกษาส่วนใหญ่ได้ใช้ค่าต่างๆ เหล่านี้ปะปนกันและให้นิยามที่คล้ายคลึงกันมาก (Burr, 1970) ต่อมา Smart and Smart (1976) ได้อธิบายความสัมพันธ์ของค่าต่างๆ เหล่านี้ไว้ โดยสรุปว่า การปรับตัวเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ ซึ่งเมื่อประสบความสำเร็จแล้วจะส่งผลให้เกิดความพึงพอใจหรือความสุข อย่างไรก็ตามความหมายของความพึงพอใจในชีวิตสมรส^{นั้น} ยังคงแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยต่างๆ ดังนี้

Hawkins (quoted in Anderson, Russell and Shumn, 1983) ให้คำจำกัดความว่า ความพึงพอใจในชีวิตสมรส เป็นความรู้สึกส่วนบุคคลในความสุข ความพอใจและความสนุกสนานที่ได้รับจากคู่สมรสเมื่อพิจารณาชีวิตสมรสในด้านต่างๆ ทั้งหมด ความพึงพอใจนี้สามารถเปลี่ยนแปลงจากปริมาณมากที่สุดถึงน้อยที่สุดได้ตลอดช่วงเวลาหนึ่ง

Burr (1970) อธิบายว่าความพึงพอใจในชีวิตสัมพันธ์เป็นภาวะที่บุคคลแต่ละคนรับรู้ต่อระดับความสำเร็จในชีวิต ตามเป้าหมายที่กำหนดหรือพึงปรารถนาในแง่มุมต่างๆ ที่บุคคลนั้นให้การเอาใจใส่หรือคำนึงถึง

Roach et al. (1981) อธิบายว่าความพึงพอใจในชีวิตสัมพันธ์เป็นการรับรู้ของบุคคลที่มีต่อสัมพันธภาพในครอบครัว ในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ ว่าพอใจมากหรือน้อยเพียงใด ความพึงพอใจนี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามการเปลี่ยนแปลงของครอบครัว

Rhyme (1981) อธิบายว่าความพึงพอใจในชีวิตสัมพันธ์เป็นสภาวะการณที่เกิดขึ้นโดยคู่สมรส ในการมีปฏิสัมพันธ์ การพูดคุยสนทนา รวมตลอดทั้งรูปแบบของพฤติกรรม และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามช่วงชีวิตของบุคคล

Bahr et al. (1983) อธิบายว่าความพึงพอใจในชีวิตสัมพันธ์เป็นระดับของความรู้สึกส่วนบุคคลในการประเมินคุณภาพของชีวิตสมรสโดยรวม เป็นระดับที่แสดงถึงความสมหวังตามความต้องการ ความคาดหวัง และความปรารถนาในชีวิตสมรส

Moore (1983) อธิบายว่า ความพึงพอใจในชีวิตสัมพันธ์นั้น จะต้องประกอบด้วยสัมพันธภาพที่มีพื้นฐานของเสรีภาพระหว่างคู่สมรส การรับรู้ต่อสิ่งดีของกันและกัน การร่วมมือร่วมใจกันของคู่สมรส และการติดต่อสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งประสบการณ์ต่างๆ ที่สนับสนุนให้เกิดปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น

ลักษณะของคู่สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสัมพันธ์นั้น มักจะเข้ากันได้ดีและมีความสุข เขาจะตอบรับเมื่อมีผู้ถามคำถามเช่น " สมมุติว่าคุณกลับเป็นโสดได้ใหม่ คุณจะเลือกแต่งงานกับคู่สมรสคนปัจจุบันของคุณไหม " อย่างไรก็ตามชีวิตสมรสของคู่ที่ตอบรับคำถามข้างต้น ไม่จำเป็นต้องปราศจากความขัดแย้งใดใด เขาอาจมีความแตกต่างหรือขัดแย้งกันบ้าง แต่สิ่งที่พอใจมีมากกว่าสิ่งที่ไม่พอใจ หรือสิ่งที่ไม่พอใจกันและกันนั้นไม่สำคัญจนคู่สมรสมองข้ามเสียได้ (สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย , 2524)

ประวัติของการศึกษาเรื่องความพึงพอใจในชีวิตสัมพันธ์ มีมาตั้งแต่ในช่วงปี 1930 งานวิจัยชิ้นแรกๆ ที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้แก่งานของ Burgess and

Cottrell (quoted in Dyer, 1983) ซึ่งศึกษาอยู่ที่ Chicago งานวิจัยของเขามีชื่อว่า Predicting Success or Failure in Marriage พิมพ์เมื่อปี 1939 กลุ่มตัวอย่างคือคู่สมรส จำนวน 526 คู่ ที่แต่งงานกันมาแล้วตั้งแต่ 1 - 6 ปี วิธีการศึกษาทำโดยให้กลุ่มตัวอย่างจัดระดับของความสุขในชีวิตสมรส โดยใช้สเกล 5 ระดับ ตั้งแต่ไม่มีความสุขเลยจนถึงมีความสุขมากที่สุด จากนั้นก็นำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบวัดการปรับตัวในชีวิตสมรสขึ้นมา โดยใช้ข้อมูลในด้านต่างๆ ของสัมพันธภาพในชีวิตสมรส ที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความสุขในชีวิตสมรส ได้แก่ การมีความเห็นคล้ายกันในเรื่องต่างๆ การมีความสนใจและมีกิจกรรมร่วมกัน การแสดงความรักความห่วงใยต่อกันบ่อยๆ และการไม่มีช่วงเวลาที่น่าเบื่อหรือไม่มีความสุข วัดออกมาเป็นคะแนนรวมแล้วนำมาหาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนของการปรับตัวในชีวิตสมรส กับปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับตัวบุคคล สังคม และปัจจัยทางด้านประชากรอื่นๆ ในการวิจัยครั้งนั้น Burgess and Cottrell พบว่ามีปัจจัยบางตัวที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการปรับตัวในชีวิตสมรส ปัจจัยที่สำคัญที่สุดก็คือ การมีความคล้ายคลึงกันของพื้นฐานทางครอบครัวของคู่สมรส โดยถ้ายังมีความคล้ายคลึงกันมากเท่าใดก็ยิ่งมีการปรับตัวในชีวิตสมรสที่ดีมากยิ่งขึ้นเท่านั้น ปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ การแต่งงานกันในช่วงอายุ 22 - 30 ปี การคบหากันมานานก่อนแต่งงาน การเข้าสังคมเก่ง และระดับการศึกษาที่สูงของคู่สมรส เป็นต้น

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันนั้น Terman (quoted in Dyer, 1983) ก็ได้ศึกษาถึงการปรับตัวในชีวิตสมรสใน California เมื่อปี 1938 งานวิจัยของเขาชื่อ Psychological Factors in Marital Happiness กลุ่มตัวอย่างของเขาเป็นคู่สมรสจำนวน 792 คู่ ซึ่งเป็นชนชั้นกลางใน Los Angeles ที่แต่งงานกันมาแล้วเฉลี่ย 11 ปี Terman ได้ให้ความสนใจมากเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านบุคลิกภาพที่มีผลต่อการปรับตัวในชีวิตสมรส เขาได้สร้างแบบวัดการปรับตัวในชีวิตสมรสขึ้นมาอีก ซึ่งวิธีการสร้างแตกต่างจากของ Burgess and Cottrell เขาใช้แบบวัดนี้แล้วสามารถแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่มีความสุขในชีวิตสมรส จำนวน 300 คู่ กับไม่มีความสุข จำนวน

150 คู่ จากนั้นนำข้อมูลของทั้ง 2 กลุ่มมาเปรียบเทียบกันในด้านลักษณะทางบุคลิกภาพ กับปัจจัยทางสังคมบางอย่าง ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะบุคลิกภาพของภรรยาที่มีความสุขในชีวิตสมรสนั้น เป็นแบบ มองโลกในแง่ดี ให้ความร่วมมือ มีอารมณ์ขัน มีความยืดหยุ่นได้ดี มีความมั่นใจในตนเอง มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ส่วนภรรยาที่ไม่มีความสุขในชีวิตสมรสนั้น มีบุคลิกภาพแบบ ไม่มีความมั่นคงทางอารมณ์ หวาดผวา รู้สึกด่าด้อย ไม่รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น อารมณ์โมโหร้าย ดิ้นเดินเกินเหตุ

ทั้งงานวิจัยของ Burgess and Cottrell และของ Terman นั้น เป็นที่น่าสนใจว่า ถึงแม้จะทำในสถานที่ที่ต่างกันและใช้วิธีการต่างกัน แต่ผลที่ได้นั้นมีความใกล้เคียงกันมาก งานวิจัยทั้ง 2 ชิ้น ต่างพบว่า คู่สมรสที่มีคะแนนการปรับตัวในชีวิตสมรสสูง หรือมีคะแนนของความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงนั้น เป็นบุคคลที่มีการปรับตัวได้ดีในสถานการณ์ต่างๆ บรรลุภาวะ มีความมั่นคงทางอารมณ์ และมาจากครอบครัวที่พ่อแม่มีความสุขในชีวิตสมรส งานวิจัยของนักวิจัยคนอื่น ที่ทำต่อกันมาในชุดหลังๆ ก็มีผลการวิจัยที่ตรงกันกับงานวิจัยทั้ง 2 ชิ้นนี้ เช่น งานวิจัยของ King, 1952; Locke, 1951; Karlsson, 1951; Burgess & Wallin, 1953 (quoted in Dyer, 1983)

Winch (1958) เป็นนักสังคมศาสตร์คนแรกที่เสนอทฤษฎีการเลือกคู่สมรส โดยเขาได้เสนอทฤษฎี The Complementary - needs Theory ซึ่งกล่าวว่า บุคคลจะพิจารณาเลือกคู่ครองโดยอาศัยพื้นฐานความคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะในเรื่องของเจตคติ แล้วเลือกบุคคลที่มีลักษณะทางจิตวิทยาคล้ายกับที่ตนเองต้องการ ดังนั้น ชายที่ต้องการการดูแลเอาใจใส่ จะเลือกผู้หญิงที่ต้องการดูแลผู้อื่น และชายที่ต้องการจะเป็นผู้นำก็จะเลือกหญิงที่มีลักษณะเป็นผู้ตาม ทฤษฎีนี้ได้รับความนิยมมากในช่วงนั้น แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการอธิบายชีวิตสมรสได้ เพราะไม่มีการพิสูจน์ทฤษฎีในช่วงเวลานั้น จากนั้นก็มีนักวิจัยหลายคนพยายามจะอธิบายเหตุผลที่คนเราทำไมจึงชอบคบหาสมาคมอยู่เป็นกลุ่มกับผู้อื่น

ทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Theory)

จากหลักของทฤษฎีการเรียนรู้ที่กล่าวว่า เราชอบอยู่กับคนบางคนเพราะว่าเราได้รับบางสิ่งบางอย่างจากการมีสัมพันธภาพนั้น เช่น ได้รับความสนุกสนานจากการทำสิ่งต่างๆ ร่วมกัน ได้รับความสบายใจจากการได้เฝ้ามองดูเขา ได้รับความพึงพอใจจากการได้ประกอบกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ได้รับความช่วยเหลือ และได้เกิดความรู้สึกนับถือตนเองจากการที่คนอื่นชอบพอ ซึ่งจะเป็นอะไรก็ตาม ก็แสดงว่าสัมพันธภาพนั้นถูกเสริมแรงมากกว่าที่จะถูกลงโทษ

กฎของ Classical conditioning สามารถอธิบายว่าทฤษฎีการเสริมแรงดังกล่าวเป็นเช่นนั้นได้อย่างไรดังนี้คือ การปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นสามารถทำให้เราเกิดความรู้สึกได้ทั้งดีและไม่ดี สิ่งใดก็ตามที่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดีนั้น สามารถทำให้เราเกิดความรู้สึกดีหรือไม่ดีได้ในโอกาสต่อไป ดังนั้นเราจึงชอบคลุกคลีอยู่กับบุคคลที่ทำให้เราเกิดความรู้สึกดีมากกว่าคนที่ทำให้เราเกิดความรู้สึกไม่ดี (Clore and Byrne, quoted in Huston, 1974)

ในความจริงแล้ว บางครั้งคนอื่นๆ ก็ไม่ได้ทำอะไรเลยที่เป็นการเสริมแรงแก่เรา เขาเพียงแต่ได้อยู่ใกล้ๆ เราในช่วงที่เราเกิดความรู้สึกดี เท่านั้น เมื่อเราพบเข่อีก ก็จะทำให้เราก็กะเกิดความรู้สึกดี กับเขาได้อีก ทั้งนี้เป็นเพราะเราถูกวางเงื่อนไขดังที่กล่าวมาแล้วโดยไม่รู้ตัว (Lott and Lott, quoted in Huston, 1974) เช่น เด็กๆ ที่ชนะการแข่งขันจะเกิดความรู้สึกชอบเพื่อนๆ ของเขาที่อยู่ในทีมเดียวกันมากกว่าเมื่อทีมเขาแพ้ หรือ เด็กๆ ที่มีครูประจำชั้นใจดี ก็เกิดความรู้สึกชอบเพื่อนๆ ในชั้นเรียนของตนเองมากกว่าเด็กๆ ที่มีครูประจำชั้นที่มักจะตำหนิติเตียน และเพิกเฉยต่อเด็กเสมอ เป็นต้น

สำหรับผู้ใหญ่นั้น มีการศึกษาพบว่า ผู้ใหญ่จะชอบคนแปลกหน้าที่บังเอิญพบกันในสถานการณ์ที่มีความสะดวกสบายมากกว่าคนแปลกหน้าที่พบกันในสถานการณ์ที่ไม่สะดวกสบาย

เช่น ร้อนอบอ้าว หรือคนแน่นอึดอัด เป็นต้น (Griffitt, 1970; Griffitt and Veitch, 1971)

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory)

ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ไม่ว่ามนุษย์จะทำอะไร มนุษย์ก็จะคำนึงถึง รางวัล (Reward) และรางวัลจ่าย (Cost) เสมอ จะเป็นเช่นนั้นตลอดแม้ว่าเราจะได้ตั้งใจก็ตาม (Thibaut and Kelley, 1958; Homans, 1961) รางวัลหรือรางวัลที่ได้รับจากสัมพันธภาพนั้น สามารถจะเป็นอะไรก็ได้ไม่ว่ารูปธรรมหรือนามธรรม ในขณะที่รางวัลนั้นประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ที่เราไม่ชอบที่เกิดจากการมีสัมพันธภาพนั้น เราจะมีการคำนวณรางวัลจ่ายออกจากรางวัลโดยอัตโนมัติ ถ้าหากว่ารางวัลมีมากกว่ารางวัลจ่าย แสดงว่าการมีสัมพันธภาพนั้นทำให้เราได้กำไร เราก็จะยังคงรักษาสัมพันธภาพนั้นไว้ แต่ถ้ารางวัลจ่ายมีมากกว่ารางวัล แสดงว่าเราขาดทุน เราก็จะถอนตัวออกจากสัมพันธภาพนั้น การประเมินสัมพันธภาพนั้น เราจะมีการเปรียบเทียบน้ำหนักระหว่างการมีสัมพันธภาพกับสิ่งอื่น โดยจะคิดหาทางเลือกว่า เราจะได้อะไรขึ้นมาจากถอนตัวออกจากสัมพันธภาพนั้น ถ้าหากเรามีทางเลือกที่ดีกว่าเราก็จะไป แต่ถ้าไม่มีทางเลือกที่ดีกว่าเลย เราก็จะรักษาสัมพันธภาพนั้นไว้

ทฤษฎีความเสมอภาค (Equity Theory)

ทฤษฎีนี้กล่าวว่า บุคคลจะรู้สึกสบายใจในการมีสัมพันธภาพกับคนอื่น ถ้ามีการรับรู้ว่ามีเสมอภาคกันในรางวัลรับและรางวัลจ่าย (ซึ่งรางวัลรับและรางวัลจ่ายในที่นี้ หมายถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมตามการรับรู้ส่วนบุคคล) และจะรู้สึกไม่สบายใจถ้าคิดว่า ตนเองไม่ได้รับในสิ่งที่ควรจะได้ และจะมีการกระทำเพื่อออกทุกข์สถานการณ์เสียเปรียบนั้น ให้กลับคืนมาสู่สถานการณ์ที่มีความเสมอภาคกันให้ได้ ซึ่งการออกทุกข์สถานการณ์ จะทำได้ 2 วิธีใหญ่ๆ คือ

วิธีแรก เป็นการกอบกู้ให้ได้ "ความเสมอภาคแบบรูปธรรม" (Actual Equity) เช่น ภาระที่มีการรับรู้ว่ามีนอกใจด้วยการไปมีผู้หญิงคนอื่น ก็จะคิดว่าเป็นสัมพันธภาพของตนกับ สามีนั้น ตนเองเสียเปรียบ ก็จะกอบกู้สถานการณ์ของการเสียเปรียบนั้นโดยการนอกใจสามี เป็นการตอบแทน หรือภาระอาจจะเลือกกอบกู้สถานการณ์ด้วยวิธีที่ 2 คือการกอบกู้เพื่อให้ ได้ "ความเสมอภาคทางจิตใจ" (Psychological Equity) โดยการใช้กลไกป้องกัน ทางจิต (Defense Mechanism) (Papalia and Olds, 1987)

Lauer, Lauer and Kerr (1990) ศึกษาการรับรู้ถึงความมั่นคง และความ พึงพอใจในชีวิตสมรส ของคู่สมรสที่อยู่กันมาช้านาน โดยมีจุดประสงค์ที่จะทราบว่า มีปัจจัย อะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับการมีความมั่นคงและพึงพอใจในชีวิตสมรส กลุ่มตัวอย่างเป็นคู่สมรส จำนวน 100 คู่ ที่อยู่กันกันมาเป็นเวลา 45 ปีขึ้นไป ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีความ สำคัญต่อชีวิตสมรสของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ การได้แต่งงานกับคนที่ตนรักและอยากจะอยู่ด้วย การมีความสำนึกในหน้าที่ (commitment) ที่พึงปฏิบัติต่อกัน การมีอารมณ์ขัน การมีความ เห็นพ้องต้องกัน (consensus) ในเรื่องต่างๆ เช่น จุดหมายในชีวิต การเป็นเพื่อนคู่ ชีวิตและการตัดสินใจร่วมกัน

Ying (1991) ได้ศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่สามารถจะทำนายถึงความพึงพอใจ ในชีวิตสมรสได้ โดยศึกษาในกลุ่มตัวอย่างลูกครึ่งจีน - อเมริกัน ใน Sanfrancisco ผล การศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เป็นตัวทำนายที่สำคัญต่อคุณภาพของชีวิตสมรส คือ การมีความเห็น ตรงกันในเรื่องเป้าหมายของชีวิต และการมีพฤติกรรมที่มีศีลธรรมต่อกัน นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ชายมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสมากกว่าผู้หญิง

Huston and Vangelisti (1991) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม ของการแสดงออกทางอารมณ์สังคม (socioemotional behavior) กับความพึงพอใจ ในชีวิตสมรส ศึกษาแบบไปข้างหน้า 2 ปี ในคู่สมรสที่แต่งงานกันใหม่ๆ พบว่า พฤติกรรม ที่แสดงออกในด้านลบ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกโดยสามีหรือภรรยา มีผลทำให้ความพึงพอใจ ในชีวิตสมรสของภรรยาลดลง แต่ไม่มีผลทำให้ความพึงพอใจในชีวิตสมรสของสามีลดลง

Lewis et al. (1993) ศึกษาความพึงพอใจในชีวิตสมรสของแพทย์และคู่สมรส กับของทันตแพทย์และคู่สมรสในต่างประเทศ เนื่องจากมีความเชื่อกันอย่างกว้างขวางว่า ชีวิตสมรสของบุคลากรในสาขาการแพทย์ น่าจะมีความยุ่งเหยิงมากกว่าบุคลากรในสาขางานอื่น แต่ผลการศึกษากลับพบว่า 85 % ของแพทย์ ทันตแพทย์ และคู่สมรส มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสคืออยู่ และพบว่า ระดับความพึงพอใจสูงในชีวิตสมรส มีความสัมพันธ์กับระดับความพึงพอใจสูงในการทำงาน

Heavey, Layne, and Christensen (1993) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเพศ กับรูปแบบของความขัดแย้งในสัมพันธภาพของการสมรส ในกลุ่มตัวอย่างคู่สมรส 29 คู่พบว่า คู่สมรสที่มีรูปแบบของความขัดแย้งกันเป็นแบบ สามีเรียกร้อง/ภรรยาถอยหนี (husband-demand / wife-withdraw) จะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสเพิ่มขึ้นในอีก 1 ปีต่อมา แต่คู่สมรสที่มีรูปแบบของความขัดแย้งกันเป็นแบบ ภรรยาเรียกร้อง/สามีถอยหนี (wife-demand / husband-withdraw) มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสลดลงในอีก 1 ปีต่อมา

Levenson, Carstensen, and Gottman (1993) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจในชีวิตสมรสของคู่สมรสที่อยู่กันมานาน ว่ามีความพึงพอใจหรือไม่ ผลการศึกษาพบว่า เมื่อเปรียบเทียบกับคู่สมรสในวัยกลางคนแล้ว คู่สมรสในวัยสูงอายุไม่ค่อยมีความขัดแย้งกันในเรื่องต่างๆ แต่จะมีความสุขร่วมกันมากขึ้นในเรื่องต่างๆ สุขภาพจิตและสุขภาพกายโดยทั่วไปของคู่สมรสวัยสูงอายุไม่ค่อยแตกต่างกัน มีความสนใจในเรื่องต่างๆ คล้ายกัน เมื่อพิจารณาเฉพาะคู่สมรสวัยสูงอายุ ที่มีความแตกต่างกันในเรื่องความพึงพอใจในชีวิตสมรสแล้ว พบว่า คู่สมรสวัยสูงอายุที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรส มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ไม่ค่อยแตกต่างกัน แต่ในคู่สมรสที่ไม่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสนั้น พบว่า ภรรยามีปัญหาทางด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตมากกว่าสามี

Conger et al. (1993) ศึกษาคู่สมรสในชนบทของตะวันตกกลาง ว่าสามีและภรรยามีความแตกต่างกันอย่างไร ในการตอบสนองต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่ไม่พึงประสงค์ใน

ชีวิต ผลการศึกษาพบว่า ผู้ชายมีแนวโน้มมากกว่าผู้หญิงที่จะเผชิญและมีความเครียดจากการทำงานและภาวะทางเศรษฐกิจ ส่วนผู้หญิงนั้นมักจะต้องเผชิญและมีความเครียด จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัวมากกว่าผู้ชาย

การประเมินความพึงพอใจในชีวิตสมรส (Coleman, 1988)

การประเมินความพึงพอใจในชีวิตสมรสนั้น นักวิจัยได้ใช้วิธีการที่แตกต่างกันออกไปหลายวิธีด้วยกัน ซึ่งแต่ละวิธีก็มมีผลดีและมีปัญหาแตกต่างกันไป ดังนี้

วิธีประเมินโดยรวม (Global measure) วิธีนี้เป็นการถามกลุ่มตัวอย่างว่ามีความคิดเห็น่าชีวิตสมรสของตนนั้นมีความสุขหรือไม่มีความสุข หรือให้จัดระดับความพึงพอใจในชีวิตสมรสของตนเองว่าอยู่ในระดับไหนจาก 1-10 ซึ่งวิธีการนี้ได้ได้รับความนิยมนมากในการวิจัยทางโทรศัพท์ ปัญหาที่พบคือ ผู้ตอบมักลังเลที่จะให้คำตอบในด้านลบเกี่ยวกับชีวิตสมรสของตนและมักให้คำตอบที่เกินความเป็นจริง

วิธีที่สองคือการใช้แบบสอบถามด้วยเรื่องที่จะละเอียดมากขึ้น เพื่อสำรวจว่ามีคนจำนวนเท่าไรที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรส โดยพิมพ์แบบสอบถามลงในนิตยสารที่มีขายในท้องตลาดแล้วรอให้ผู้อ่านตอบกลับมา ซึ่งวิธีนี้มีจุดอ่อนคือ ผู้ที่ตอบกลับมักเป็นผู้ที่มีความพึงพอใจมากกว่าผู้ที่ไม่พึงพอใจ แต่วิธีการนี้ก็ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็ประโยชน์มากสำหรับการวิจัยต่อไป

วิธีการที่สามที่ใช้ประเมินความพึงพอใจในชีวิตสมรส คือการใช้มาตรวัดการปรับตัวในชีวิตสมรส (Marital Adjustment Scale) ที่มุ่งถามเฉพาะสัมพันธภาพในด้านต่างๆ ของคู่สมรสที่คิดว่ามีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตสมรส มีผู้สร้างมาตรวัดเกี่ยวกับเรื่องนี้หลายคนเช่น Roach et al (1981) Snyder et al (1981) Wampler et al (1982) และ Spanier (1976, 1979) คำตอบที่ได้มักเป็นคำตอบที่ได้จากการประเมินตามความนึกคิดของกลุ่มตัวอย่าง แต่ก็อาจได้คำตอบที่ไม่ถูกต้องนัก เพราะกลุ่มตัว

อย่างอาจให้คำตอบที่คิดว่าสิ่งคนจะยอมรับมากกว่า เพื่อให้คุณเป็นการดีสำหรับชีวิตสมรส
ของคุณ อย่างไรก็ตาม เครื่องมือเหล่านี้หากมีการปรับปรุงอยู่เสมอ ในอนาคตอาจ
เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการวัดยิ่งขึ้นไปอีกกว่านี้ก็ได้

การรับรู้ถึงความรักความห่วงใย กับความพึงพอใจในชีวิตสมรส

คำว่า ความรักความห่วงใย ในที่นี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Emotional
support ซึ่งคำนี้มีความหมายคล้ายกันกับคำอื่นๆ ที่ผู้ใช้ในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต
การสมรส เช่น Emotional sustenance, Socioemotional role, The
expressive role, The mental hygiene function, The therapeutic role
, The stroking function และ Emotion work ซึ่งแต่ละคำดังกล่าวต่างหมายถึง
พฤติกรรมที่แสดงออกแล้วทำให้อีกฝ่ายมีความสุข อบอุ่นใจ ทำให้รับรู้ว่าคุณแสดงบทบาท
ดังกล่าว มีความรักความห่วงใยต่อตน (Erickson, 1993)

ในชีวิตการสมรสนั้น พฤติกรรมที่คู่สมรสแสดงออกเพื่อสื่อถึงความรักความห่วงใย
(Emotional Support) ที่มีต่อกันนั้น Erickson (1993) ได้อธิบายว่า ได้แก่การ
ปฏิบัติต่างๆ ดังนี้คือ การแสดงความรักใคร่ผูกพัน การเป็นฝ่ายเริ่มต้นชักชวนพูดคุยเกี่ยวกับ
เรื่องต่างๆ การแสดงความห่วงใยในทุกข์สุข การรับรู้ได้อย่างรวดเร็วในความไม่สบายใจ
ของคู่สมรสอีกฝ่าย การไม่ทอดทิ้งในยามที่อีกฝ่ายมีปัญหาหรือป่วยไข้ การให้คำแนะนำใน
เรื่องต่างๆ เท่าที่จะทำได้ การให้ความช่วยเหลือโดยที่อีกฝ่ายไม่ได้ขอร้อง การทำให้อีก
ฝ่ายผ่อนคลายจากความไม่สบายใจ เบื่อหน่าย หรือซึมเศร้า การกระตุ้นให้อีกฝ่ายมีความ
มั่นใจ การแสดงความชื่นชมยินดีเมื่ออีกฝ่ายประสบความสำเร็จในสิ่งต่างๆ การเคารพ
เชื่อถือในความคิดเห็นของอีกฝ่าย การพูดคุยด้วยอย่างจริงจังใจเปิดเผย การให้ความไว้วาง
ใจต่ออีกฝ่าย การแสดงออกให้อีกฝ่ายรับรู้ว่าจะอยู่กับตัวกันตลอดไปโดยไม่ห่อหุ้ม และ
การเป็นเพื่อนที่ดีต่ออีกฝ่าย เป็นต้น โดยพฤติกรรมเหล่านี้ต้องเป็นพฤติกรรมที่แสดงออก

อย่างสม่ำเสมอและจริงจัง

จากหลักฐานงานวิจัยหลายชิ้นในปัจจุบัน ต่างให้ข้อค้นพบที่ตรงกันว่า การรับรู้ถึงความรักความห่วงใยจากคู่สมรสนั้น มีความสัมพันธ์กับการมีความพึงพอใจในชีวิตสมรส ดังเช่นงานวิจัยที่จะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

Adams (1989) ศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับการมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสของภรรยา อายุระหว่าง 25 - 44 ปี ที่อาศัยอยู่ในชนบทในเขตตะวันออกเฉียงใต้ของสหรัฐอเมริกา กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 89 คน ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้ถึงความไม่ลงรอยกัน (Discrepancy) ของสิ่งที่ต้องการกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในเรื่องของการแสดงความรักความห่วงใย (Emotional support) การพักผ่อนหย่อนใจ และสติปัญญา มีผลในทางลบต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรส ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลกัน พบว่า การได้รับความรักความห่วงใยจากสามี มีผลทำให้ภรรยาที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรส ในขณะที่การไม่ได้รับสิ่งดังกล่าวทำให้เกิดความเศร้าโศกแก่ภรรยา

Spendlove et al. (1990) ศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรบ้าง ที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวในชีวิตสมรสอย่างมีนัยสำคัญ กลุ่มตัวอย่างเป็นแพทย์และคู่สมรส จำนวน 116 คู่ กับทนายความและคู่สมรส จำนวน 106 คู่ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสองอย่างที่มีความสำคัญที่สุดต่อการปรับตัวในชีวิตสมรส ได้แก่ ระดับการรับรู้ถึงความรักความห่วงใย (Emotional support) ที่ได้รับจากคู่สมรส และระดับการแสดงความรักความห่วงใยต่อคู่สมรสอีกฝ่าย

Hackel (1990) ศึกษาเรื่องความเปลี่ยนแปลงของสัมพันธภาพในชีวิตสมรสในช่วงที่คู่สมรสกำลังเปลี่ยนสถานภาพไปเป็นพ่อแม่ ผลการศึกษาพบว่า ในช่วงหลังคลอดบุตรนั้น ทั้งหญิงและชายต่างมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสลดลง เมื่อคู่สมรสของคนไม่ค่อขได้อยู่เคียงข้างและไม่ค่อขได้แสดงความรักความห่วงใยต่อกันดังที่คาดหวัง

Shimoda (1993) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง บทบาทของคู่สมรสในด้านต่างๆ กับความพึงพอใจในชีวิตสมรส ผลการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจในชีวิตสมรสของภรรยา

ขึ้นอยู่กับ การได้รับความรักความห่วงใย (Emotional support) จากสามี และยังพบอีกว่า สามีมีการแสดงความรักความห่วงใยต่อภรรยา น้อยกว่าที่ภรรยาต้องการและที่สามีต้องการด้วย นั่นคือ ภรรยาต้องการให้สามีแสดงความรักความห่วงใยต่อเธอมากกว่าที่เป็นอยู่ และสามีเองก็หวังว่า ตัวเขาเองก็จะแสดงความรักความห่วงใยต่อภรรยา ได้มากกว่านั้นด้วย

Erickson (1993) ศึกษาพบว่า การที่สามีแสดงบทบาทในการให้ความรักความห่วงใย (Emotional support) แก่ภรรยา นั้น มีผลในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญกับความพึงพอใจในชีวิตสมรสของภรรยา และยังผลมากกว่า บทบาทของสามีในการช่วยภรรยาทำงานบ้านและช่วยเหลือลูกคนอื่นด้วย

Suitor and Pillemer (1994) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่าง การดูแลผู้สูงอายุที่เป็นโรคความจำเสื่อม (Dementia) กับความพึงพอใจในชีวิตสมรสของภรรยา จำนวน 256 คน โดยศึกษาแบบไปข้างหน้าในระยะเวลา 1 ปี ผลการศึกษาพบว่า มากกว่า 1 ใน 3 ของกลุ่มตัวอย่าง มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสลดลงในช่วงปลายปี นอกจากนี้ ยังพบว่า การเปลี่ยนแปลงในความพึงพอใจในชีวิตสมรสของภรรยา นั้น มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ถึงความแตกต่างในการแสดงความรักความห่วงใยของสามีที่มีต่อภรรยา

ทฤษฎีบุคลิกภาพของ Hans Eysenck (Monte, 1991; สุวีรี หวัชชาร, 2535)

Eysenck พัฒนาทฤษฎีของเขา มาจากการศึกษาของ Pavlov, Clark Hull, Jung และ การวิจัยต่างๆ ของเขาเอง

เกี่ยวกับทฤษฎีบุคลิกภาพของ Carl Jung ที่ Eysenck ได้ศึกษานั้น Jung มีความคิดเห็นไม่ตรงกับ Freud จึงได้ตั้งทฤษฎีบุคลิกภาพขึ้นมาใหม่เรียกว่า Typological model of personality โดย Jung แบ่งบุคลิกภาพออกเป็น 2 ชนิดคือ Introversion และ Extroversion ซึ่งบุคลิกภาพ 2 ชนิดนี้ Jung กล่าวว่ามีความ

เกี่ยวข้องกับอาการป่วยทางจิตที่แตกต่างกันออกไป คือ คนที่มีบุคลิกภาพชนิด Introverts หากจะป่วยเป็นโรคจิต มักจะเป็นโรคที่เรียกว่า Psychasthenia ซึ่งเป็นคำศัพท์เดิมที่ใช้เรียกโรคจิตที่มีกลุ่มอาการเป็นแบบ Extreme nervousness, anxiety and fatigue ซึ่งปัจจุบันนี้มีคำเรียกเฉพาะขึ้นมาว่า Phobia (ซึ่งหมายถึงการกลัวอย่างไม่มีเหตุผลต่อบุคคล สถานที่ และสิ่งของ) หรือ Obsessive - compulsive neurosis (หมายถึง การย้ำคิดย้ำทำ ซึ่งเกิดจากมีความคิดเกี่ยวกับความก้าวร้าวและเรื่องเพศผุดขึ้นมาในความรู้สึกระดับสติสัมปชัญญะ แล้วเกิดความกังวล จึงพยายามขจัดความคิดดังกล่าวออกไป โดยการกระทำหรือท่องบ่นข้อความบางอย่างซ้ำๆ เช่น การล้างมือบ่อยๆ สวดมนต์บ่อยๆ)

ส่วนบุคคลที่มีบุคลิกภาพชนิด Extroverts นั้น Jung มีความเห็นว่า หากป่วยเป็นโรคจิตก็มีแนวโน้มที่จะป่วยเป็น Hysterical disorders (คือเกิดอาการแขนขาไม่มีแรงเคลื่อนไหว ไม่รู้สึกตัว ตามองไม่เห็น โดยไม่มีสาเหตุทางร่างกาย) ดังนั้น ในขณะที่พวก Introverts เป็นพวกที่มีความกังวลและมีความอ่อนไหวอย่างมาก แต่พวก Extroverts กลับจะมีความอ่อนไหวและความกังวลมากกว่าอีก แต่เปลี่ยนแปลงความกังวลที่มีอยู่นั้นมาเป็นอาการที่แสดงออกให้เห็นได้ทางร่างกาย

Jung ได้อธิบายเกี่ยวกับบุคลิกภาพทั้ง 2 ชนิดดังกล่าวไว้ดังนี้ คือบุคลิกภาพชนิด Introverts มีลักษณะคือ มักมีความลังเล ไตร่ตรองครุ่นคิด แยกตัวจากสังคม หวาดระแวง ส่วนบุคลิกภาพชนิด Extroverts นั้นมีลักษณะคือ ชอบท่องเที่ยวไป เปิดเผยมุมมองปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้รวดเร็ว ก่อความสัมพันธ์กับคนอื่นได้ง่าย ไม่ค่อยเป็นคนชอบสงสัย ชอบเสียดสี ชอบเสียดสีเข้าไปในสถานการณ์ต่างๆ จะเห็นว่า พวก Extroverts นั้น เป็นพวกที่ชอบสนใจในเหตุการณ์ต่างๆ รอบตัว จึงมักจะได้รับการยอมรับเป็นพรรคพวกจากคนรอบข้าง พวกนี้ชอบให้คนอื่นๆ เข้ามาปฏิสัมพันธ์กับตัวเอง เมื่อมีความกังวลในใจจึงมักจะแสดงอาการออกมาให้เห็นทางร่างกาย เพื่อขอความเห็นใจจากคนอื่น ซึ่งการเรียกร้องความสนใจแบบนี้ หากเป็นลักษณะของโรคจิต ก็เรียกว่า Hysterical neuroses

ส่วนพวก Introverts นั้นเป็นคนไม่ค่อยชอบเข้าสังคม แต่ชอบคิดไตร่ตรองก่อนที่จะทำอะไรเสมอ หากจะมีปัญหาทางสุขภาพจิต พวก Introverts จึงมักจะมีอาการคือ มีความกังวลเป็นลักษณะเด่น

ในชุดแรกๆ ที่มีการตรวจสอบทฤษฎีของ Jung นั้น Eysenck และคณะก็ได้รวบรวมกลุ่มตัวอย่างคนไข้ที่ป่วยด้วยโรคประสาท จำนวน 700 คน จาก Mill Hill Emergency Hospital โดยเลือกเอาเฉพาะผู้ที่มีประวัติการป่วยและประวัติการรักษาอย่างสมบูรณ์มา แล้ว Eysenck ก็เอาข้อมูลของคนไข้แต่ละคนนั้นมาทำการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor analysis) แล้วสรุปลักษณะของผู้ป่วยเหล่านั้นออกมาได้เป็น 2 ปัจจัย ปัจจัยแรกเรียกว่า General neuroticism ลักษณะของคนไข้ในกลุ่มนี้คือพวกที่มีบุคลิกภาพไม่ดี ชอบพึ่งผู้อื่น ความสนใจแคบ ห่อหมกมีความผิดปกติ มีครอบครัวที่ไม่มีความสุข มีความผิดปกติอยู่แล้วก่อนที่จะป่วยเป็นโรคจิต ซึ่งลักษณะเหล่านี้ได้มาจากประวัติการลงความเห็นของแพทย์ที่ดูแลคนไข้เหล่านั้นอยู่

ปัจจัยที่สองที่ได้จากการทำ Factor analysis ของ Eysenck ในครั้งนั้น ดูเหมือนว่าจะตรงกับสมมุติฐานของ Jung คือ บุคคลที่มีลักษณะของ Neuroticism สูงนั้นสามารถแยกออกได้เป็น 2 ประเภท ประเภทแรกคือพวกที่ปรับตัวได้ไม่ดีที่มีอาการเกี่ยวข้องกับการมีความกังวลสูง วิตกกังวล วิตกกังวล ตัวสั้น มักหงุดหงิด ส่วนประเภทที่สองเป็นพวกที่ปรับตัวได้ไม่ดีที่มีลักษณะชอบเรียกร้องความสนใจ มีการเจ็บป่วยโดยหาสาเหตุทางร่างกายไม่พบ ไม่มีเรี่ยวแรง ความสนใจแคบ ชอบไปหาหมอให้ตรวจอยู่เสมอ (Hypochondriasis) มีประวัติเกี่ยวกับการทำงานที่ไม่ดีนัก และมีความซุกซนในเรื่องเพศสัมพันธ์

อย่างไรก็ตาม การแบ่งบุคลิกภาพออกเป็น 2 ชนิดดังที่กล่าวมานั้น ไม่ได้ถูกแบ่งขึ้นเป็นครั้งแรกโดย Jung แต่มีประวัติมาช้านานนับสองพันปีมาแล้ว นับตั้งแต่ยุคของ Hippocrates, Galen, Pavlov และ Clark L. Hull ซึ่งนักวิชาการเหล่านั้นพยายามที่จะจัดแบ่งบุคลิกภาพของคน โดยการพิจารณาถึงลักษณะต่างๆ (Traits) ของบุคคล

ที่ได้สังเกตเห็น แล้วนำมารวมกลุ่มกันเข้าเพื่อจัดแบ่งออกเป็นบุคลิกภาพแต่ละชนิด (Type) Eysenck เองก็ใช้วิธีการเหล่านั้นมาศึกษาบุคลิกภาพของบุคคล แต่เขาได้เพิ่มความน่าเชื่อถือของวิธีการเหล่านั้นขึ้น โดยมีการวิจัยทดลอง และนำเอาวิชาสถิติเข้ามาใช้ด้วย ซึ่งถือเป็นวิธีการศึกษาบุคลิกภาพแบบวิทยาศาสตร์ Eysenck แบ่งบุคลิกภาพออกเป็น 2 ด้าน (Dimension) คือด้านเก็บตัว - แสดงออก (Introversion - Extraversion) และด้านอารมณ์ไม่มั่นคง - อารมณ์มั่นคง (Neuroticism - Stability) ดังนี้

บุคลิกภาพแบบชอบเก็บตัว (Introversion) คือบุคลิกภาพที่มีลักษณะเงียบเฉย ชอบเก็บตัว เบื่อ ไม่ชอบสังคมกับคนอื่น ๆ มองเข้าสู่ตนเอง ชอบอ่านหนังสือและค้นคว้าตามลำพังมากกว่าที่จะทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ สนิทกับคนยาก มักไตร่ตรองก่อนลงมือทำสิ่งต่างๆ ทำอะไรมักใช้ความระมัดระวังอย่างมาก ไม่ชอบกิจกรรมที่ตื่นเต้นโลดโผน ดำเนินชีวิตประจำวันด้วยความเคร่งขรึม ชอบความเป็นระเบียบเรียบร้อย ควบคุมความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจไว้ได้มาก มีพื้นฐานที่เปลี่ยนแปลงง่าย ค้นหาเชื่องช้า บางครั้งมักมองโลกในแง่ร้าย สอดคล้องแบบมาตรฐานจรรยาบรรณของสังคมมาก

บุคลิกภาพแบบชอบแสดงตัว (Extraversion) คือบุคลิกภาพที่มีลักษณะการแสดงออกที่มีอิทธิพลไมตรี ชอบเข้าสังคม ชอบพูดคุยกับคนอื่น มีเพื่อนมาก ไม่ชอบการทำงานตามลำพัง ชอบทำกิจกรรมที่ให้ความตื่นเต้น ชอบเสี่ยง ค่อนข้างผลุนผลัน ชอบทำคลกขบขัน ไม่ชอบความจำเจ ไม่ค่อยมีความกังวล ชอบทำตัวตามสบาย มองโลกในแง่ดี ชอบสนุกว่าเรีง ไม่ค่อยน่าเชื่อถือ มีแนวโน้มที่จะแสดงความก้าวร้าวและความรู้สึกออกมาตรงๆ

บุคลิกภาพแบบที่ไม่มีความมั่นคงทางอารมณ์ (Neuroticism) คือบุคลิกภาพที่มีลักษณะอารมณ์รุนแรง อ่อนไหวง่าย คิดไม่รู้จักจบ มีความรับผิดชอบเกินตัว รู้สึกวิตกกังวลต่อทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นแม้ในสถานการณ์ที่รู้ว่าไม่เป็นอันตราย ไม่สามารถทนต่อสภาวะที่มีความเครียดมากๆ ได้ และมักมีอาการที่แสดงออกมาทางร่างกาย

บุคลิกภาพแบบที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ (Stability) คือบุคลิกภาพที่มีลักษณะที่มีสุขภาพจิตดี มีลักษณะของอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก และการกระทำที่ดี รวมทั้งมีการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี

หลังจากที่ Eysenck แบ่งบุคลิกภาพออกได้เป็น 2 ด้าน 4 แบบ ดังกล่าวแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ เขามองว่าสิ่งใดมาสนับสนุนได้ว่า การแบ่งเช่นนั้นถูกต้องเชื่อถือได้ และจะอธิบายในเชิงเป็นเหตุเป็นผลได้อย่างไรว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ลักษณะต่างๆ (Traits) เหล่านั้นนำมาวมกันเข้าเป็นชนิด (Type) ของบุคลิกภาพได้อย่างไร และบุคลิกภาพแต่ละแบบนั้นทำไมจึงแตกต่างกัน ซึ่งคำถามเหล่านี้ จะใช้หลักฐานที่ได้จากการสังเกตเพียงอย่างเดียวมาอธิบายไม่ได้ Eysenck จึงจำเป็นต้องทำการวิจัยในเชิงทดลอง และนำเอาวิชาสรีรวิทยาไปประกอบอธิบายทฤษฎีของเขา คือทำให้ทฤษฎีของเขามีความเป็นวิทยาศาสตร์ขึ้น ซึ่งการที่จะทำได้เช่นนั้น เขาจะต้องศึกษาบุคคลโดยมองผ่านหน้ากาก (Mask) หรือการเสกสร้างแก๊งทำพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคล มองให้ทะลุเข้าไปถึงแกน (Core) ภายในของจิตใจจริงๆ ของบุคคลให้ได้ นั่นคือ ศึกษาในระบบประสาทส่วนกลาง (Central Nervous System, CNS) ของบุคคลเลยทีเดียว โดย Eysenck ได้นำแนวความคิดของ Pavlov ที่ศึกษากับสุนัขมา เป็นแนวทางในการอธิบายปรากฏการณ์ในทางสรีรวิทยา ของทฤษฎีบุคลิกภาพของเขา

จากแนวความคิดของ Pavlov นั้นเมื่ออยู่ที่ บุคลิกภาพของสัตว์นั้นมีต้นตอของความแตกต่างกันอยู่ที่ กระบวนการตื่นตัวและกระบวนการยับยั้ง (Inhibition - excitation process) ในระบบประสาท Eysenck ได้นำแนวความคิดนี้มาอธิบายความแตกต่างในบุคลิกภาพของคนว่า บุคลิกภาพแบบ Melancholic (อารมณ์หดหู่) กับบุคลิกภาพแบบ Phlegmatic (อารมณ์เฉื่อยชา) ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ แยกตัวออกจากสังคมและจากการถูกเร้าจากสิ่งต่างๆ นั้น Eysenck ก็อธิบายว่า ที่เป็นเช่นนั้นเพราะบุคลิกภาพ 2 ชนิดนี้ มีกระบวนการตื่นตัวที่สูงมากในระบบประสาท ในบุคลิกภาพแบบ Melancholic นั้น กระบวนการตื่นตัวที่สูงของ Cortical arousal นี้ ยิ่งผนวกเข้ากับ

การมีการตอบสนองทางอารมณ์ (Emotional reactivity) ที่สูงมาก ดังนั้นพวก Melancholic จึงมีระดับของความคิดและอารมณ์ที่สูงมาก แม้จะถูกกระตุ้นจากสิ่งเข้าทางกายภาพและทางสังคมในปริมาณเล็กน้อยก็ตาม บุคคลประเภทนี้มีแนวโน้มที่จะมีความกังวล ความรู้สึกหมดหวัง และแยกตัวออกจากสังคม พวกบุคลิกภาพ Phlegmatic ก็มีกระบวนการคืนตัวและการตอบสนองสูงเช่นกัน ซึ่งจะกำหนดให้บุคคลที่มีบุคลิกภาพเช่นนี้ หลบหนีจากสถานการณ์ที่มีความเข้มข้นไปอยู่เฉยๆ แบบไม่อินตีสินร้ายต่อสิ่งใด การที่พวก Phlegmatic ไม่มีการตอบสนองทางอารมณ์ที่สูงนักนั้น ทำให้พวกนี้ไม่ค่อยมีความกังวลหรือความหมดหวังแบบโรคประสาท Eysenck ได้จัดพวกที่มีบุคลิกภาพ 2 ชนิดดังกล่าว คือ Melancholic และ Phlegmatic เข้าด้วยกันเป็นบุคลิกภาพแบบเก็บตัว(Introverts) และจัดพวก Melancholic ไว้เป็นพวกโรคประสาทอีกด้วย

สำหรับบุคลิกภาพชนิด Choleric (อารมณ์ฉุนเฉียว) และ Sanguine (อารมณ์ดี) นั้น ลักษณะสำคัญคือ เป็นพวกที่ชอบเข้าสังคมและชอบถูกกระตุ้นทางร่างกายมาก พวก Sanguine จะมีลักษณะเป็นคนง่ายๆ ไม่พิถีพิถัน ชอบเข้าสังคมและอารมณ์เย็น มักจะมีความยินดีและความพอใจในสถานการณ์ต่างๆ อยู่เสมอ ส่วนบุคลิกภาพ Choleric นั้นก็ชอบเข้าสังคมเช่นกัน แต่ไม่ค่อยมีความพอใจในสิ่งต่างๆ นัก มักจะเจ้าอารมณ์ หงุดหงิด มีอารมณ์โมโหร้ายได้ง่าย เห็นแก่ตัว มีความสุขเมื่อสามารถชมหรือแสดงความมีอำนาจเหนือผู้อื่นได้ Eysenck จึงจัดบุคลิกภาพทั้ง 2 ชนิดนี้เป็นบุคลิกภาพแบบแสดงตัว (Extroverts) และจัดพวก Choleric อย่างเดียวเป็นพวกโรคประสาทอีกด้วย โดย Eysenck สรุปว่าบุคลิกภาพแบบแสดงตัวนั้น มีกระบวนการของ Cortical arousal ที่ไม่ค่อยมีความไว (Sensitive) จึงไม่ค่อยถูกกระตุ้นได้ง่าย และการที่มีกระบวนการยับยั้งสูงนี้เอง ทำให้พวกที่มีบุคลิกภาพเช่นนี้ต้องแสวงหาการถูกกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อเอาชนะความเฉื่อยชาของ Cortical

Eysenck ได้ตั้งเป็นกฎว่า บุคคลจะแตกต่างกันที่ความสมดุลของกระบวนการคืนตัวและกระบวนการยับยั้ง คือแตกต่างกันที่ความเร็วในการเกิดขึ้นของกระบวนการคืนตัว

และกระบวนการยับยั้ง และแตกต่างกันที่ความเร็วในการหายไปของกระบวนการยับยั้ง ดังนั้นแนวความคิดเรื่องการตื่นตัวและการยับยั้ง จึงเป็นแนวความคิดพื้นฐานที่จะนำไปสู่การเข้าใจบุคลิกภาพตามทฤษฎีของ Eysenck ได้ โดยเขาได้ตั้งกฎ The Typological Postulate ไว้ว่า บุคคลที่มีกระบวนการตื่นตัวเกิดขึ้นอย่างช้าๆ และเกิดขึ้นอย่างอ่อนๆ ก็จะมีรูปแบบของพฤติกรรมเป็นแบบชอบแสดงออก และหากบุคคลประเภทนี้ป่วยเป็นโรคจิต ก็จะเป็นโรคจิตชนิด Hysterical - psychopathic disorders ส่วนบุคคลที่มีกระบวนการตื่นตัวเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และเกิดขึ้นอย่างเข้มแข็ง ก็จะมีรูปแบบของพฤติกรรมเป็นแบบชอบเก็บตัว และหากป่วยเป็นโรคจิตก็จะเป็นโรคจิตแบบ Dysthymic disorders คือมีอาการกังวล กลัวอย่างไม่มีเหตุผล และสับสนอย่างทำ ในทำนองเดียวกัน บุคคลที่มีกระบวนการยับยั้งแบบตอบสนอง (Reactive inhibition) เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว แข็งแรง และค่อยๆ หายไปอย่างช้าๆ หากป่วยเป็นโรคจิตก็จะเป็นโรคจิตชนิด Hysterical - Psychopathic disorders และในทางกลับกัน บุคคลที่มีกระบวนการยับยั้งแบบตอบสนองเกิดขึ้นอย่างช้าๆ เบาๆ และหายไปอย่างรวดเร็ว ก็จะมีพฤติกรรมเป็นแบบชอบเก็บตัว และหากป่วยเป็นโรคจิตก็จะเป็นแบบ Dysthymic disorders

กฎ Typological ของ Eysenck นี้ นำไปสู่การศึกษาบุคลิกภาพแบบ Hypothetico - deductive โดย Eysenck มีแนวความคิดว่า บุคลิกภาพแบบ Introverts มีกระบวนการตื่นตัวที่แข็งแรงและเกิดขึ้นง่าย ๆ และมีการหายไปอย่างรวดเร็วของกระบวนการยับยั้ง ส่วนบุคลิกภาพแบบ Extroverts มีกระบวนการตื่นตัวที่อ่อนๆ และมีการหายไปอย่างช้าๆ ของกระบวนการยับยั้ง ทั้งนี้เป็นการมองบุคลิกภาพแบบสุดขั้ว (Extreme) ของบุคลิกภาพแต่ละชนิด สรุปกฎ Typological postulate เป็นตารางได้ดังนี้

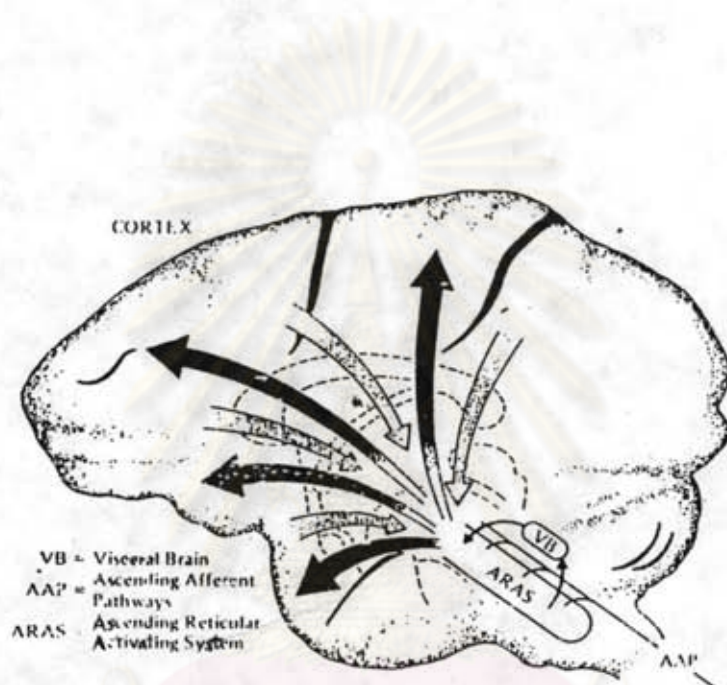
บุคลิกภาพ	การตื่นตัว	การยับยั้ง	แนวโน้มของโรคประสาท
Introverts	สูง (เร็ว)	ต่ำ (ช้า)	Dysthymia
Extroverts	ต่ำ (ช้า)	สูง (เร็ว)	Hysteria - Psychopathy

Eysenck กล่าวว่า การที่บุคคลมีความแตกต่างกันที่ ความสัมพันธ์ระหว่าง ปฏิริยาการตื่นตัว กับการยับยั้งนั้น เป็นเพราะมีศูนย์กลางที่คอยควบคุมปฏิริยาเหล่านี้ อยู่ที่ระบบประสาทส่วนกลาง เขากล่าวว่าบุคลิกภาพนั้นมีความเกี่ยวข้องกับส่วนหนึ่งของสมอง คือบริเวณที่เรียกว่า Ascending reticular activating system (ARAS) บุคลิกภาพในด้านปกติและด้านโรคประสาท (Normality-neuroticism dimension) ก็มีความเกี่ยวข้องกับระบบประสาทส่วนกลางด้วย โดยเฉพาะสมองส่วนที่เป็น Subcortical structures ซึ่งได้แก่ hypothalamus, gyrus cinguli, hippocampus ซึ่งสมองส่วนนี้ James W. Papez เคยมีความเห็นว่ามันเป็นศูนย์กลางที่คอยควบคุมการตื่นตัวของร่างกายที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ โดยจะมีผลกระตุ้นระบบประสาทส่วนที่อยู่นอกเหนืออำนาจจิตใจ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของอัตราการเดินทางของหัวใจ การหายใจ ความดันโลหิต และอารมณ์ต่างๆ ซึ่งสมองส่วนนี้มักจะถูกเรียกโดยรวมว่า Visceral brain และ Limbic system สรุปความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ที่ Eysenck เสนอไว้ได้ดังนี้

Introversion-Extroversion = Difference in ARAS Arousal

Normality-Neuroticism = Differences in Visceral Brain Activation

สมองส่วน ARAS เป็นเครือข่ายของ fibers ที่ทอดมาจาก Spinal cord ไปสู่สมองส่วน Thalamus อยู่ในระดับที่ต่ำกว่า Cortex

ในภาพยังแสดงถึงตำแหน่งของ Visceral Brain (VB) แม้ว่าในความจริงแล้วบริเวณนี้มีการกระจายกันอยู่อย่างมากก็ตาม ลุกศรที่ชี้ออกแสดงถึงทิศทางของอิทธิพลจาก ARAS ที่มีต่อ Cortex ส่วนลูกศรที่ชี้เข้า แสดงถึงทิศทางของอิทธิพลที่มีตอบกลับจาก Cortex สู่ ARAS โดยทั่วไปแล้ว ARAS มีหน้าที่กระตุ้น Cortex ให้ Cells ต่างๆ ของ Cortex อยู่ในภาวะของการตื่นตัว แล้ว Cortex ก็ส่งข้อมูลย้อนกลับมายัง ARAS ว่าให้กระตุ้นต่อไปหรือว่าให้หยุดการกระตุ้น

โดยทั่วไปแล้ว อาจกล่าวได้ว่า ARAS มีผลต่อประสิทธิภาพของการปฏิบัติหน้าที่ของ Cortical ในเรื่องการเรียนรู้ การวางเงื่อนไข การตื่น และสมาธิ ARAS เป็นตัวกลางควบคุมสภาวะแห่งการตื่นตัว นับตั้งแต่สภาวะแห่งการหลับ จนถึงสภาวะของการตื่นเต็มขีดสุด

อย่างไรก็ตาม บางส่วนของ ARAS ก็ดูเหมือนจะมีผลในการยับยั้งต่อ Cortex ส่วนดังกล่าวนี้ของ ARAS เรียกว่า Recruiting system ซึ่งมีหน้าที่หยุดยั้งการตื่นตัวของ Cortical ดังนั้น Eysenck จึงพบว่าใน ARAS นี้เป็นสาเหตุทางสรีรวิทยาที่ทำให้เกิดทั้งการตื่นตัวและการยับยั้ง ซึ่งเป็นพื้นฐานของบุคลิกภาพ ทั้งชนิดเก็บตัวและชนิดแสดงออก เป็นไปได้ที่บุคลิกภาพแบบเก็บตัวมีระดับการตื่นตัวสูงของ ARAS คือ ARAS มีระดับของความทนได้ (Threshold) ต่ำกว่าบุคลิกภาพชนิดแสดงออก

บุคลิกภาพอีกด้านหนึ่ง คือด้านที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ (Normality) กับไม่มีความมั่นคงทางอารมณ์ (Neuroticism) ซึ่ง Eysenck สันนิษฐานว่า บุคลิกภาพด้านนี้มีอารมณ์ที่หลากหลาย ศูนย์กลางที่ควบคุมอารมณ์เหล่านี้อยู่ที่ VB ซึ่งจะมีผลต่อระบบประสาทอัตโนมัติที่อยู่นอกเหนืออำนาจจิตใจ โดยจะไปกระตุ้นการทำงานของต่อมต่างๆ และกล้ามเนื้อ ทำให้มีผลต่ออัตราการเต้นของหัวใจ การหายใจ และการมีเหงื่อออก บุคคลที่มีระดับความทนได้ของ VB ที่ต่ำ จะมีการแสดงออกทางอารมณ์มาก จึงมีแนวโน้มที่จะเป็นโรค Neurotic disorder

ในภาวะที่บุคคลมีอารมณ์สูงๆ เช่น โกรธอย่างเกรี้ยวกราด หรือหวาดกลัวอย่างมาก การทำงานของสมองสองส่วนที่เคยแยกกันทำงาน คือการทำงานของ ARAS ที่มีหน้าที่ไปกระตุ้น Cortex กับการทำงานของ VB ที่มีหน้าที่กระตุ้นให้เกิดอารมณ์ ก็จะถูกทำให้มีการทำงานพร้อมกัน ในภาวะเช่นนี้ บุคลิกภาพ 2 ด้าน คือ ด้านแสดงออก-เก็บตัว กับด้านมีความมั่นคงทางอารมณ์-ไม่มีความมั่นคงทางอารมณ์ ก็จะแสดงออกพร้อมกัน ดังนั้น การกระตุ้น Cortex โดย ARAS จึงสามารถเกิดขึ้นได้อย่างอิสระโดยไม่มีการทำงานของ VB แต่ถ้า VB มีการทำงานสูงคือมีอารมณ์มาก ก็จะทำให้เกิดการทำงานของ ARAS ที่ไป

กระตุ้น Cortex มาก

Eysenck แยกบุคลิกภาพของบุคคลออกเป็น 4 ชนิด โดยทั้ง 4 ชนิดนี้มีความเกี่ยวข้องกับการทำงานของ ARAS และ VB ดังนี้

ด้านของบุคลิกภาพ	ระดับการกระตุ้น ARAS	ระดับการทำงานของ VB
Normal Introvert	สูง	ต่ำ
Normal Extrovert	ต่ำ	ต่ำ
Neurotic Introvert (Dysthymic)	สูง	สูง
Neurotic Extrovert (Hysteric)	ต่ำ	สูง

กล่าวโดยสรุป Hans Eysenck มีความเห็นว่า บุคลิกภาพมีศูนย์กลางอยู่ที่สมอง เขาศึกษาบุคลิกภาพโดยใช้วิธี ตั้งสมมุติฐาน แล้วพิจารณาจากหลักทั่วไป เพื่อนำไปสู่เรื่องเฉพาะ (Hypothetico - deductive) เริ่มต้นจากรวบรวมข้อมูลที่สังเกตได้ (Empirical data) แล้วนำมาสังเคราะห์ (Synthesize) หารูปแบบ (Pattern) แล้วทดสอบสมมุติฐานโดยการทดลองงานของ Eysenck นั้นกว้างและซับซ้อน ซึ่งสามารถสรุปเป็นแนวความคิดได้ดังนี้

1. บุคลิกภาพมีต้นกำเนิดอยู่ที่ระบบประสาทส่วนกลาง (Central Nervous System, CNS) ซึ่งหน้าที่ของ CNS นั้นถูกถ่ายทอดมาทางพันธุกรรม

2. การวิจัยในห้องทดลองหลายๆ ชิ้นที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ การวางเงื่อนไข การรับรู้ และผลของฮา แสดงให้เห็นว่าสามารถแบ่งบุคลิกภาพออกได้เป็น Introverts และ Extraverts พวก Introverts คือ พวกที่อายสิ่งเร้า (Stimulus shy) เพราะพวกนี้มีความไวต่อสิ่งเร้า คล้ายกับว่าระดับการตื่นตัวของสมองของเขามีสูงอยู่แล้วตลอดเวลา ส่วนพวก Extraverts เป็นพวกหิวสิ่งเร้า (Stimulus hungry) เพราะพวกนี้ชอบแสวงหากการถูกเร้าคล้ายกับว่าระดับการตื่นตัวของสมองของเขาต่ำอยู่ตลอดเวลา หรือถูกยับยั้งไว้

ความแตกต่างระหว่างบุคลิกภาพเหล่านี้ อยู่ที่ความแตกต่างในการถูกกระตุ้นในระบบสมองส่วนที่รับผิดชอบในด้านสติปัญญาและด้านอารมณ์ Eysenck ได้แสดงให้เห็นว่าการที่เรารู้ระดับการถูกกระตุ้นจากสิ่งเร้าของบุคลิกภาพแต่ละชนิดนั้น ไม่เพียงแต่ทำให้เราสามารถทำนายได้ว่าบุคคลจะมีพฤติกรรมเกี่ยวกับการเรียนรู้ การรับรู้ และการถูกวางเงื่อนไขอย่างไรเท่านั้น แต่ยังทำให้เราสามารถทำนายได้ว่า คนที่มีบุคลิกภาพแต่ละอย่างนั้น หากจะป่วยเป็นโรควิต จะเป็นโรควิตชนิดใดได้บ้าง เช่น พวก Introverts ซึ่งมีระดับการตื่นตัวจากสิ่งเร้าสูงอยู่ตลอดเวลา ก็มีความเสี่ยงต่อการป่วยเป็น Anxiety disorders เช่น Phobia และ Obsessive disorder ส่วนพวก Extraverts ซึ่งมีระดับการตื่นตัวต่ำอยู่ตลอดเวลา ก็มีความเสี่ยงต่อการป่วยเป็น Dramatic, acting - out disorders เช่น Hysterical disorder และ Antisocial personality disorder

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพกับความพึงพอใจในชีวิตสมรส

Bosson and Maslow (1957) ได้ศึกษาพบว่า บุคคลที่มีความมั่นคงเปิดเผย และเข้าสังคมเก่ง (Stability) มีแนวโน้มที่จะตัดสินใจหรือรับรู้ผู้อื่นในแง่ดีอยู่เสมอ นอกจากนั้นยังมีงานวิจัยที่ศึกษาลักษณะทางบุคลิกภาพ (Personality traits) ของบุคคล

ที่สัมพันธ์แล้ว พบว่า ผู้ที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรส มักจะมีลักษณะของบุคลิกภาพโดยทั่วไป ที่ส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล ลักษณะเหล่านั้น ได้แก่ การมีความมั่นคงทางอารมณ์ การมีเมตตา การมีความใส่ใจ (considerate) การมีความร่วมมือช่วยเหลือ และการมองโลกในแง่ดี (Stinnett et al., 1984)

Burchinal (quoted in Duvall, 1977) กล่าวว่า ลักษณะของบุคลิกภาพ ที่มีโอกาสน้อยที่จะพบกับความพึงพอใจในชีวิตสมรสก็คือ การไม่บรรลุนิติภาวะทางอารมณ์ มีความสนใจในสิ่งต่างๆ น้อย มีการปรับตัวเข้ากับสังคมได้ไม่ค่อยดี ไม่ค่อยมีทักษะในการอยู่ร่วมกับคนอื่น ส่วนบุคลิกภาพที่จะส่งเสริมให้มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสนั้น จะเป็นแบบบรรลุนิติภาวะทางอารมณ์ มีความยืดหยุ่น ปรับตัวได้ดี มีทักษะในการคบค้าสมาคมกับคนอื่นได้ดี

จากข้อมูลดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า บุคลิกภาพแบบไม่มีความมั่นคงทางอารมณ์ - มีความมั่นคงทางอารมณ์ (Neuroticism - Stability) มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตสมรส ส่วนบุคลิกภาพแบบแสดงตัวและแบบเก็บตัวนั้น ไม่พบว่า มีผู้ใดศึกษาไว้ว่า มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตสมรสหรือไม่

ความคล้ายคลึงของปัจจัยทางสังคม กับความพึงพอใจในชีวิตสมรส

การที่คู่สมรสมีฐานะทางสังคม อาชีพ ภูมิหลัง และระดับการศึกษา ตลอดจนความเชื่อทางศาสนาที่คล้ายคลึงกัน จะทำให้มีการสื่อความหมายในเรื่องต่างๆ ได้ตรงกัน เข้าใจในความคิดเห็นของกันและกันได้โดยง่าย ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งในเรื่องชีวิตการเป็นอยู่ อีกทั้งทำให้คู่สมรสมีกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น ทั้งกิจกรรมภายในและภายนอกบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่แน่นแฟ้นในครอบครัว และมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสได้ (Chadwick et al., 1976; Cox, 1981; Wilson and Filsinger, 1986)

คู่สมรสที่ได้รับการศึกษาสูงต่ำกว่ากันมากๆ ส่อมมีความสนใจและระสนิยมแตกต่างกัน ระดับของความคิดและการกระทำก็จะแตกต่างกันไปด้วย ทำให้เกิดปัญหาในการใช้ชีวิต คู่ (ก้อ สวัสดิ์พาณิชย์ , 2519)

งานวิจัยหลายชิ้นเห็นพ้องต้องกันว่า การมีความคล้ายคลึงกันของปัจจัยทางสังคมของคู่สมรส เช่น ด้านการศึกษา สถานภาพทางสังคม เศรษฐฐานะทางสังคม เชื้อชาติ เหล่านี้ มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการมีความสำเร็จในชีวิตสมรส ถ้าหากมีความแตกต่างกันมากเท่าใด ก็ยิ่งมีความสัมพันธ์กับความล้มเหลวในชีวิตสมรสมากขึ้นเท่านั้น (Stinnett et al., 1984)

จันทร์เพ็ญ คุปต์กาญจนกุล (2536) ได้ศึกษาเพื่อสร้าง ตัวแบบสมุทธฐานความพึงพอใจในชีวิตสมรส กลุ่มตัวอย่างเป็นข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรม ผลการศึกษาพบว่า ความคล้ายคลึงของปัจจัยทางสังคมของคู่สมรส มีผลกระทบทางอ้อมต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรส

รายได้ของครอบครัว กับความพึงพอใจในชีวิตสมรส

ผู้ที่มีความล้มเหลวในชีวิตสมรส หรือการไม่มีความสุขในชีวิตสมรส มักจะเกี่ยวข้องกับปัญหาทางเศรษฐกิจ เมื่อคู่สมรสมีรายได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ก็มักจะก่อให้เกิดความขัดแย้งและความขุ่นเคืองกัน ความพึงพอใจในชีวิตสมรส มักมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการมีรายได้สูง ส่วนการขาดแคลนทรัพย์สิน การมีรายได้ลดลง และการตกงาน มักมีความสัมพันธ์กับการหย่าร้าง (Stinnett et al., 1984)

อย่างไรก็ตาม Brinkerhoff and White (quoted in Bahr, 1989) ก็ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องผลของรายได้ของครอบครัว ที่มีต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรส แล้วได้ข้อสรุปว่า ระดับของรายได้ที่ต่ำนั้น อาจส่งผลในด้านลบ ต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรส ในคู่สมรสที่มีฐานะค่อนข้างยากจน การยกระดับรายได้ขึ้นมาให้พ้นระดับที่มีความขัดสนมากๆ

อาจจะช่วยลดความเครียด และทำให้มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสเพิ่มขึ้นได้ แต่การเพิ่มระดับของรายได้ อาจจะไม่ช่วยเพิ่มความพึงพอใจในชีวิตสมรสได้เกินกว่าระดับหนึ่ง ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้ Brinkerhoff and White ได้เรียกว่า Threshold effect นั่นคือในกลุ่มคู่สมรสที่มีรายได้นั้น ความพึงพอใจในชีวิตสมรสจะเพิ่มขึ้นได้เมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ในกลุ่มคู่สมรสที่มีฐานะทางการเงินไม่ค่อยมีเดียงแล้ว รายได้ของครอบครัวไม่ใช่ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรส

Cook et al. (1992) ศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรส ของพ่อแม่ที่มีบุตรในวัยผู้ใหญ่ที่ป่วยด้วยโรคจิต พบว่า ปัจจัยที่สามารถทำนายถึงความพึงพอใจในชีวิตสมรสได้มากที่สุด ได้แก่ ความสามารถในการปลอบโยนกันและกันของพ่อและแม่ รายได้ของครอบครัว และการมีความรู้สึกไวในสัมพันธภาพระหว่างกัน

Kwon (1992) ศึกษาว่า มีปัจจัยใดบ้างที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตสมรส กลุ่มตัวอย่างเป็นคู่สมรส จำนวน 291 คู่ ในกรุงเซอูล ประเทศเกาหลี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้คู่สมรสมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูง ได้แก่ การแสดงความรัก ความห่วงใย (Emotional support) อย่างมากของสามี และการมีรายได้สูง ปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ การช่วยกันทำงานบ้าน ระดับการศึกษา การได้แต่งงานกับคนที่ตนรัก ความคล้ายคลึงกันในทางศาสนาและการศึกษา

Uchida, Araki, and Murata (1993) ศึกษาว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคม มีผลอย่างไรต่อการสมรส การหย่า และอัตราการเกิดของประชากรในญี่ปุ่น ผลการศึกษาพบว่า อัตราการหย่าของชาวญี่ปุ่นนั้น มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการมีรายได้ต่ำ และระดับรายได้ต่ำ มีความสัมพันธ์ในทางลบต่ออัตราการแต่งงานครั้งแรกของประชากรญี่ปุ่น

บุญประครอง ภาณุรัตน์ (2531) ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่มั่นคงในชีวิตสมรส โดยศึกษาในสตรีที่สมรสแล้ว ภาครัฐบาล รัฐวิสาหกิจ และเอกชน ในกรุงเทพฯ จำนวน 234 คน ผลการศึกษาพบว่า รายได้ไม่มีความสัมพันธ์กับความไม่มั่นคงในชีวิตสมรส ที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05